Людміла Дучыц
Ірына Клімковіч

Сакральная геаграфія Беларусі

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.

ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.

Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.

ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.
Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.

ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.
Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

Раздзел I

УЗГОРКІ

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.

ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіхназіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.

Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

Святая Горка паміж вёскамі Гудавічы і Верхлес, Чэрвеньскі р-н. Паводле падання, тут на камяні адпачывала Багародзіца.

на пачуць, як тутэйшыя людзі называюць свае ўзгоркі Святая Гара. А з-пад Святой Гары каля в. Скірмунтава ў Дзяржынскім раёне пачынаецца сакральная беларуская рака Нёман.

Шмат якія падобныя ўзвышшы ў савецкія часы пазнішчалі, як, прыкладам, каля вёскі Плябань Маладзечанскага раёна. Часта побач са святымі ўзгоркамі знаходзяцца святыя азёры, крыніцы, камяні, дрэвы, што ўдвая, а часам і ўтрая падкрэслівае сакральнасць падобных мясцін. Так, каля вёскі Стралкі ў Верхнядзвінскім раёне побач са Святой Гарой ляжыць Святое Возера, дзе забараняецца лавіць рыбу, бо, паводле падання, тут праваліўся храм. Апрача таго, каля гары ёсць святая крыніца з капліцай над ёй, куды раней у якасці ахвяраванняў клалі воўну, кветкі, грошы... А на гары расла паклонная сасна, каля якой спраўлялі Купалле. Другі прыклад: на Браслаўшчыне каля хутара Каранікі ёсць гара, якая, мабыць, таму, што раней на ёй рос вялізны дуб, які ў народзе лічыўся святым, атрымала найменне Дуб. Спрадвеку тут спраўлялі Купалле і гушкаліся на арэлях.

Пра Святую, або Мір-Гару, каля вёскі Сорагі на Случчыне ёсць паданне, дзе гаворыцца, што даўней на гары расла са-

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку
Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту
і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.
ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.
Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.

ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.
Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.
ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.
Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Гара Талерка, в. Саннікі, Дзятлаўскі р-н.

назвай *Юр'ева Гара*. Свята Юр'я адзначалі на гары Весялуха каля вёскі Леанардава Мядзельскага раёна. Яшчэ і цяпер тут засталіся рэшткі ўніяцкага, а пазней каталіцкага храма.

У Барысаўскім раёне каля вёскі Смаляры ляжыць сярод лесу гара, якую завуць *Святаянскай*, або *Святы Ян*. На гэтай гары, вышынёй каля 20 м, яшчэ ў 30-я гады XX ст. стаяла драўляная скульптура Святога Яна, памерам з дарослага чалавека, над ёй была капліца. Цяпер нічога з гэтага няма, затое захавалася крынічка, якую называюць Язусік, лічыцца яна святой і выцякае проста з-пад гары. Нават сёння на Вялікдзень кідаюць у крыніцу грошы. Каля горада Сянно ёсць гара Ільінуха, або Ільіна Гара. Кажуць, на яе паверхні некалі таксама прабівалася крыніца.

У нашай мікратапаніміцы захаваліся і такія назвы, як *Траецкія Горы*. На іх ставілі храмы з назвамі ў гонар Святой Тройцы. Так, у Мінску ўсе ведаюць гару над ракой, дзе цяпер стаіць Тэатр оперы і балета. За сівой даўнінай на ёй месцілася язычніцкае капішча, там ляжаў камень са следам Святога Пятра, які карыстаўся вялікай пашанай у менчукоў. За хрысціянскім часам тут збудавалі Траецкую царкву. Сёння гэтая назва пераишла на цэлы сталічны раён — Траецкае прадмесце.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку ХХ ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Гара Беленка, в. Лісаўшчына, Мінскі р-н.

колеру, а гэты колер, у сваю чаргу, абумоўлены тым, што там раней стаяла *«паганская кумірня»* і прыносіліся ахвяры.

Каля вёскі Сіняя Гара Валожынскага раёна ёсць вялікая аднайменная гара. Згодна з паданнем, там некалі стаяў замак, які праваліўся пад зямлю. Паводле народнага ўяўлення, назва «сіняя» ад таго, што гара нібыта «дыміцца». Расказваюць таксама, быццам даўней на гары была крыніца. Вядома, што сіні колер у міфалагічнай традыцыі беларусаў звязаны з архаічнымі ўяўленнямі пра замагільны свет, з культам памерлых. На тэрыторыі нашай краіны найменні *Сіні* або *Сіняя,* датычыць не толькі ўзгоркаў, але і камянёў, рэк, азёр.

У міфа-паэтычнай карціне свету нашых продкаў ландшафтным аб'ектам нярэдка надаюцца такія паэтычныя азначэнні, як *залаты* і *срэбны*, што ў беларускім фальклоры ёсць сімвал багацця, дастатку і асацыюецца з Сонцам, Месяцам, жаночым ды мужчынскім пачаткамі, адпавядае вышэйшаму і ніжэйшаму свету, свету памерлых. Дык і не дзіва, што сустракаюцца і такія назвы, як *Залатая* і *Срэбная* Гара. Вельмі часта на іх месцяцца старыя могільнікі.

Залатыя Горкі ёсць каля вёскі Бакінічы Пінскага, Мішневічы Шумілінскага раёна, Вярба — Дрыбінскага, Прошка-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапаможэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Дзявочая Гара, Мсціслаўль.

спявалі вяснянкі, танцавалі («сеялі проса», «тапталі лён») і г. д. Паводле падання, запісанага таксама ў сярэдзіне XIX ст., гару насыпалі фартухамі дзяўчаты-багатыркі на месцы пахавання багатыра, якога яны ўсе дружна аплаквалі. Потым кожны раз у пэўны дзень дзяўчаты праўлялі па ім трызну і ладзілі ігрышча. Паводле другога, пазнейшага сюжэта, на гары стаяла крэпасць, пабудаваная дзяўчатамі горада дзеля абароны ад шведаў.

Дзявочая Гара вышынёю каля 40 м, якую яшчэ завуць Дзявіч-Гара, ёсць каля вёскі Дуброва Маладзечанскага раёна. На гары месціцца курганны могільнік XI—XII стст. Раней на яе вяршыні святкавалі Купалле. Яшчэ ў канцы XIX ст. было апублікавана паданне, згодна з якім некалі на гары жывой закапалі дзяўчыну, а побач пахавалі двух хлопцаў, якія загінулі, змагаючыся за права стаць яе мужам. Таксама на вяршыні гары ляжаў вялізны камень, на якім нібыта сядзела дзяўчына, чакаючы свайго лёсу. На магілах хлопцаў потым выраслі два дубы, а на дзявочай магіле — бяроза.

Дзявіч-Гара, або Святая Гара, ляжыць недалёка ад вёскі Любонічы Кіраўскага раёна на Магілёўшчыне. Некалі тут была Багародзічная драўляная царква. Цяпер на гэтым месцы стаяць крыжы. Унізе пад гарой — святая крыніца. Да крыжоў

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Бабіна Гара, в. Хрост, Барысаўскі р-н.

Пэўна, што азначэнне «бабы» як вобраза продкаў, абумовіла такі міфічна-казачны праславянскі персанаж, як Баба-Яга, якая, на думку шмат якіх даследчыкаў славянскай архаічнай культуры, сама ўспрымаецца як першапродак, як архетып найвышэйшай жаночай істоты. У вядомай рытуальнай гульнідзеі «Жаніцьба Цярэшкі» «баба» —антрапаморфная выява дажынкавага снапа. Тут варта ўспомніць, што каменныя крыжы і балваны таксама часта пазначаюць тэрмінам «Баба». Ці не ёсць яны выявамі архаічных боствaў нашых продкаў?

Сугучнымі прыметнікам *Дзявочая* і *Бабіна* можна таксама лічыць такія назвы, як *Мар'іна Горка*, або *Маруленя-Гара*. Паводле падання, на Мар'інай Горцы ў Пухавіцкім раёне некалі ляжаў камень, які вельмі ўшаноўвалі язычнікі і наладжвалі там культавыя гульні. Хрысціянскі святар асвяціў паганскае месца. Гара расшчапілася, камень праваліўся. Пра Маруленю-Гару каля вёскі Пеляса Воранаўскага раёна расказваюць, што там пахавана княгіня Маруленя. Мясцовыя людзі яшчэ і сёння памятаюць пра камень з выемкамі-«талеркамі», якія некалі ляжаў на гары. На беразе Лукомльскага возера ёсць узгор'е Мар'іна Гара, якое, паводле падання, атрымала сваю назву ад імя чараўніцы Мар'і.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапаможэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Замкавая Гара ў Мсціслаўлі.

на Слонімшчыне, каля пасёлка Рось у Ваўкавыскім раёне, каля Століна і ў іншых месцах. Апроч таго, паданні, дзе галоўным персанажам быў князь, ёсць і пра шмат якія іншыя ўзгоркі. Так, у вёсцы Княжыцы Верхнядзвінскага раёна пра гару Гарадок кажуць, нібыта на ёй нейкі князь абпальваў цэглу. Пра гару Старца, або Старын, каля вёскі Старыца Расонскага раёна кажуць, што тут жыў князь Старкін, а на гары каля вёскі Хатаевічы (сучасная назва Акцябр) Лагойскага раёна жыла княгіня Орская. Пра Вялікую Гару на беразе ракі Пціч каля вёскі Цітва Пухавіцкага раёна апавядаюць, быццам там жыла некалі княгіня, у якой не было нашчадкаў. Паміраючы, яна пракляла княжы церам з усім сваім багаццем. У вёсцы Зборск Асіповіцкага раёна ёсць Гара князя Коршака, а на гары каля вёскі Кукарава Бярэзінскага раёна свае каштоўнасці закапала княжна Рагна.

Апроч наймення Княжая Гара, на Беларусі сустракаецца і назва Каралеўская Гара. Прыкладам, каля вёскі Іжа Вілейскага раёна і каля былой вёскі Баля Велька пад Гродна. А недалёка ад вёскі Горск Бярозаўскага раёна ёсць Каралёва Гара, пра яе расказваюць такую гісторыю:

Неяк пастушкі гулялі ў вайну і выбралі сабе караля. Потым яны нахілілі бярозу і прывязалі да яе "караля". Аж тут

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Барыса-Глебская Гара, на яе вяршыні каплічка, в. Старыя Стайкі, Шклоўскі р-н.

вёскі Марціянаўка Бярэзінскага раёна нібыта была ўзведзена разбойнікамі, якія потым доўгі час там жылі. А Салдатавы горы завуцца гэтак, бо згодна з паданнем там пахаваныя нейкія салдаты, забітыя за старадаўнімі войнамі.

Казацкія Горы ёсць у Лельчыцкім раёне. На Мазыршчыне пра Казацкую Гару гаворыцца, што на ёй у час вайны рускіх і турак з каралямі «Шведам» і «Шмелем» стаялі казакі. Паданне кажа:

...каралі цэлых дванаццаць гадоў з усім сваім вайскам хаваліся ў пячорах пад зямлёю. А калі праходзілі рускія салдаты — хапалі іх за ногі і цягнулі да сябе пад зямлю. Вайна кончылася, рускія ўзялі верх, каралі здаліся у палон.

Вылучаюцца цэлыя групы назваў узгоркаў, звязаных з імёнамі людзей, з іх заняткамі, сацыяльным ды эканамічным становішчам. Прыкладам, горы *Марцінава, Маркава, Адамуха, Корбутава, Карлава, Мацейкава, Барысава, Рымшава, Ксяндзова, Папова, Ляхава, Цыганская, Жыдоўская, Мельнікава, Кавальская, Бондарава, Магіла Рыцара* і г. д.

Пра гару Адамуху на беразе Мухаўца каля Брэста некалі расказвалі, што там стаяў замак багацея Адама. Ён не меў нашчадкаў і таму ўсё сваё багацце, усе грошы закапаў на дне Мухаўца, ды наўмысна дзеля гэтага пракапаў канал, адвёўшы

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел II

АЗЁРЫ І РЭКІ

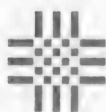

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліласся, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым праваліласся. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там праваліласся царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святое возера, в. Баравая, Чашніцкі р-н.

на начлег. Але ніхто не пускаў яго да сябе ў хату. Толькі адна бедная ўдава з дзіцем дала яму прытулак. Раніцой стары загадаў жанчыне збірацца і ісці за ім прэч з вёскі, адно толькі не азірацца. Жанчына забрала дзіця і рушыла за старым. Калі яны выйшлі за вёску, ззаду раптам пачуўся страшэнны грукат ды лямант. Жанчына не вытрымала і азірнулася. І ўмомант яе вёска знікла пад зямлёю, а на тым месцы сталася возера.

Цікава, што ў падобных паданнях вельмі яскрава прасочваюцца старажытныя ўяўленні нашых продкаў пра водны хаос і сусветны патоп, які насылаецца на зямлю за людскія грахі і непаслушэнства перад Богам. Зразумела, што розныя паводкі, залевы і мажлівыя вадзяныя катаклізмы, якія, ведама ж, адбываліся за ўсю гісторыю чалавецтва, наклалі свой адбітак на фарміраванне такога ўяўлення. Гэта выявілася ў паданнях, дзе ўзнікненне і знішчэнне сусвету, у нашым выпадку вёскі, было такім самым. Сам жа панятак вёскі для старажытнага беларуса станавіў сабою ягоны космас, спарадкаваны сусвет, які нарадзіўся з пачатковай праматэрыі і чамусьці ў яе і пераўтвараецца. І гэтая праматэрыя — вада.

На берагах святых азёр краязнаўцамі і навукоўцамі зафіксаваны і іншыя сакральныя аб'екты. Так, каля Святога возера недалёка ад вёскі Ходасавічы Рагачоўскага раёна археолагі раскапалі рэшткі язычніцкага свяцілішча канца X ст.;

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Возера Бязодніца, в. Бязодніца, Дзяржынскі р-н.

Даўней на месцы возера стаяў вялікі двор, дзе жылі багатыя людзі. Аднаго разу ў доме нехта захварэў, і для прычасця паклікалі ксяндза. Калі святар прыступіў да сваіх абавязкаў і ўжо запаліў свечку, паставіўшы яе ў касцельную чашу, на двор наляцелі разбойнікі. Зляканы ксёндз пакінуў чашу у доме, а сам схаваўся ў бліжэйшым лесе. Дачакаўшыся, пакуль у двары сціхнуць крыкі і гоман, ксёндз удумаў вярнуцца па свае рэчы. Але заміж вялікага двара ўбачыў возера — пасярэдзіне плавала чаша з запаленай свечкай. Ксёндз кінуўся забраць іх — і тут вада раптам завіравала і зацягнула яго ў глыб возера.

Паданне з гэтакім сюжэтам расказваюць і ў нашы часы старажылы з вёскі Дулебы Бярэзінскага раёна. Толькі галоўны герой у ім не святар, а просты чалавек, які таксама, начуючы ў былой вёсцы, забывае там малітоўнік. Усё астатняе нам вядома.

Пра возера Бяздоннае каля вёскі Клепачы ў Слонімскім раёне таксама ёсць досыць тыповае паданне.

Неяк у вёску пад выглядам жабрака прыйшоў Бог і папрасіў у людзей хоць чаго з'есці. Але вяскоўцы, апроч адной беднай жанкі, і слухаць яго не хацелі. А тая не толькі накарміла яго, а яшчэ і паклала ў жабрачую торбу кавалак хлеба

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Возера Чортава Вока, в. Рацюны, Браслаўскі р-н.

вёскі Белае Возера) і інш. У Чашніцкім раёне два азяркі маюць назвы *Малое Чорнае* возера, або *Чортава*, і *Вялікае Чорнае* возера, або *Стражавіцкае.*

Сіні ж колер у назвах азёр яшчэ са старажытных часоў амаль ва ўсіх міфалогіях звязваецца з архаічнымі ўяўленнямі пра іншасвет, з культам продкаў і хтанічнымі боствамі, сімвалізуе сабою месца збору злых духаў. Сінія азёры ёсць каля вёсак Пагонцы (Паганцы) Светлагорскага, Церабель Пухавіцкага, Грынкі Свіслацкага раёнаў. Пра апошняе паданне кажа:

Некалі ў замку жыў граф, у якога была дачка. Граф хацеў выдаць яе замуж за старога князя, а яна кахала маладога конюха, што працаваў на бацькавай стайні. Закаханыя дамовіліся збегчы. А ведала гэта толькі служанка. Яна і расказала пра ўсё маці тае дзяўчыны. Бяда прыйшла а 12 гадзіне ночы, калі маладыя пакінулі замак. Тады маці пракляла сваю дачку ды яе каханага, і адразу замак праваліўся скрозь зямлю. На яго месцы ўзнікла возера. Ад той пары кожнай ночы, як праб'е 12, на возеры з'яўляюцца два чорныя лебедзі, але плывуць яны не побач, а па крузе, і ўсё ніяк не могуць наблізіцца адзін да аднаго праз той матчын праклён.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

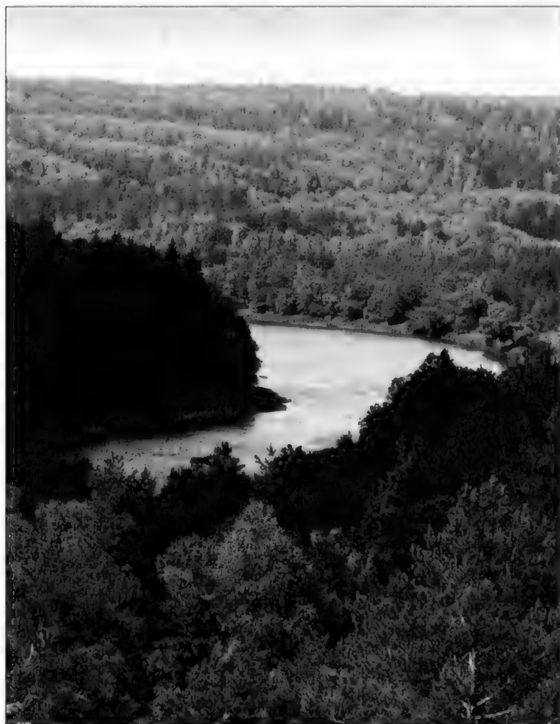

Рака Вілія, Астравецкі р-н.

кладам, у Лунінецкім раёне запісана паданне, згодна з якім нейкай княгіні абавязкова трэба было перабрацца на другі бераг ракі Марочны. Яна разам з дзіцём села ў карэту і паехала. Але на пераправе пасярод ракі карэта перакулілася. Дзіця захлынулася чорнай вадой, і ніхто не здолеў яго ўратаваць. Княгіня пракляла раку, і тая высахла. У Жыткавічах паданне кажа, быццам у рацэ патануў сын адной царыцы, пасля чаго яна пракляла яе, і ад ракі застаўся адно невялікі след.

У Капылі пра рэчку Каменку яшчэ і сёння можна пачуць, як у ёй некалі патануў сын нейкай варажбіткі. Вядзьмарка з роспачы пракляла раку, а наваколле зачаравала. У выніку — прыгожы замак, які стаяў на Замкавай Гары, знік пад зямлёй. Тамсама варажбітка схавала і ваду з рэчкі.

Падобныя паданні расказваюць у вёсках Горная (раней — Дзеракі) Вілейскага, Арэпічы Жабінкаўскага, Кажан-Гарадку Лунінецкага раёнаў, іншых месцах. Пра рэчку Крапіўка ў вёсцы Падлессе Ляхавіцкага раёна запісана паданне, як у адной чараўніцы ўтапілася дзіця — жанчына закрыла раку патэльняй, і тая высахла. А вось з рэчкаю Салакучаю на Мазыршчы-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Рака Прыпяць, каля в. Барбароў, Мазырскі р-н.

Доўгі час людзі прыходзілі да гэтай святыні, ахвяравалі ёй свае каштоўныя рэчы: упрыгожванні, грошы, інш. У гэтым паданні даследчыкі бачаць адгалоскі старадаўняга звычаю чалавечых ахвяраванняў.

Шмат дзе ў рэчышчах трапляюцца вялікія валуны або каменныя парогі, пра якія ў народзе таксама склаўся шэраг паданняў. Каля вёскі Забежжа непадалёк ад Віцебска ў Дзвіне ляжаў Дзявочы камень са слядком дзяўчыны-валатоўны. Згодна з паданнем, яна хацела пераступіць рэчку, але спатыкнулася аб камень. Каля горада Дзісна ёсць Нароўскія парогі і Марынкіны парожкі. У Заходняй Дзвіне вядомыя паклонныя Барысавы камяні, на якіх яшчэ ў XII ст. былі высечаны крыжы і зроблены надпісы з просьбай аб дапамозе князю Барысу (Полацк, Дзісна, Друя). Большасць даследчыкаў лічаць, што надпісы зроблены ў часы вялікага голаду, які быў на нашых землях пасля князя Усяслава. Менавіта пры ім аднавілі язычніцкія вераванні нашых продкаў, у тым ліку і пакланенне валунам. Неўраджай хрысціянскія святары палічылі вынікам Божага гневу і помсты за вяртанне да паганства і надумалі

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гары-гарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Панарама возера Атолава і выспачкі пасярод яго, дзе месцяцца старажытныя могілкі, в. Пілатоўшчына, Ушацкі р-н.

Дагэтуль захавалася памяць пра такую краіну продкаў — цудоўны востраў, які выступае ў беларускай міфалогіі як дагістарычная, сакральная праайчына, дзе жыве і ахоўвае яе не менш сакральны першапродак чалавецтва — міфічны цар або царыца: Змей або Змяя. Згадка пра такі востраў сустракаецца і ў замовах ад змей:

«На моры на востраві стаяў куст, а ў том кусце ляжыць змяя Шкурапея...» і «Ёсць на моры, на кіяні выспа, на той выспі стаіць дуб курганаваты, бурганаваты. У том дубі залатое гнязго; у том гнязгзе ляжыць змяя, усім змяям царыца...»

Пазнейшыя антрапаморфныя персанажы беларускіх легенд і паданняў: Баба або Дзед, паны або князь, князёўна і г. д., якія адорваюць простага смяротнага чалавека рознымі каштоўнымі падарункамі і багаццем, ёсць не чым іншым, як персаніфікацыяй нашых далёкіх памерлых продкаў і міфічнага Змея.

Варта зазначыць, што не заўсёды ў беларускіх міфах іншасвет падаецца станоўча. Часцей ён бачыцца дваіста, з аднаго боку, яму прыпісваюцца ўсялякія даброты, з іншага — ён лічыцца небяспечным месцам. Пра такі выпадак кажа паданне аб дзвюх выспах на Сенненскім возеры. На вялікай выспе жыў добры дух, а на маленькай — ліхі, які зрэшты перамог добрага

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Дзявічае возера каля вёскі Парэчча і Камень, Лепельскі р-н.

прыкладам, Напалеон, Кацярына II, Пётр І. Але ў сапраўднасці яны не маюць ніякага гістарычнага дачынення да таго ці іншага геаграфічнага аб'екта, а ў народнай свядомасці выступаюць абстрактнымі персанажамі, асацыююцца з іншасветам і адносяцца да катэгорыі «чужых». Падобны матыў прасочваецца ў паданнях пра затопленыя ў рацэ багацці і пра тое, быццам нейкі «швед», або «француз», або Кацярына II, або Напалеон, або яшчэ хто згубіў там сваю каштоўную шапку.

Пашыраныя паданні пра напалеонаўскія скарбы, нарабаваныя ў час кампаніі 1812 года ў Маскве і потым затопленыя пры адступленні. Прыкладам, у затоцы Ліпнікі на возеры Саранчаны, што на Пастаўшчыне, паводле мясцовага падання, Напалеон утапіў брычку з золатам. Пра возера Глухое, або Дзікае ў вёсцы Каўпінскія Дзятлаўскага раёна кажуць, што там пры адступленні Напалеон затапіў скарб. Па начах з возера выходзіць здань і, калі хто спрабуе выцягнуць схаваныя каштоўнасці, душыць такога шукальніка. Залатая брычка ляжыць нібыта і ў Святым возеры каля вёскі Шапялевічы Круглянскага раёна.

Пры вёсцы Шэбрын недалёка ад Брэста на беразе ракі Мухавец ёсць узгорак, названы *Замак Адама,* ці *Адамуха.* Згодна з паданнем, там некалі жыў пан Адам, які не меў на-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Бабское возера каля в. Здудзічы, Светлагорскі р-н.

На Падзвінні, калі маладая прыходзіла ў дом да мужа і першы раз ішла па ваду на раку ці на возера, то мусіла кінуць туды манетку, каб на новым месцы ёй ува ўсім шанцавала. Яшчэ на пачатку XX ст. у горадзе Сянно Віцебскай вобласці існавала павер'е, згодна з якім пры нараджэнні дзіцяці сваякі парадзіхі, каб даведацца пра будучае жыццё немаўляці, мусілі глядзець на паверхню азёрнай вады. Калі яна была спакойнай, то і жыццё дзіцяці чакалася спакойным. У адваротным выпадку, пры буры ды вялікіх хвалях на возеры, спадзявацца на добрае жыццё не выпадала.

Шмат якія павер'і звязаны з лекавай сілай вады. Так, вада ў возеры Святое, або Хіцімля (Хоцімля) каля вёскі Шапялевічы Круглянскага раёна нібыта памагае ад хваробаў скуры. На гэта возера людзі і сёння збіраюцца ў Купальскую ноч і на наступны дзень — на праваслаўнага святога Яна. Яшчэ не так даўно ў возера спускалі невялікія драўляныя крыжы. 7 ліпеня на беразе возера адбываецца фэст, на які з'язджаюцца з усіх навакольных вёсак. Людзі купаюцца або проста дакранаюцца да вады. З дубкоў, якіх вельмі шмат вакол возера, яны зрываюць лісткі, апускаюць іх у ваду, а потым кладуць дома за абразы.

Ваду з возера Лешава каля вёскі Чарсцвяды Ушацкага раёна бралі для лячэння ад розных хвароб, асабліва ад хвароб

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці*. На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!»*. Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел III

КРЫНІЦЫ

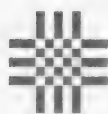

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліласся, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым праваліласся. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там праваліласся царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святая крыніца каля в. Турэц, Чэрвеньскі р-н.

Міхееўскую святую крыніцу на Пятровым лузе каля Крычава ў даўнія часы больш за ўсё наведвалі ў апошні дзень сырнага тыдня. У гэты дзень маці апускалі ў ваду сваіх дзяцей і лічылі, што тая абавязкова забярэ ўсе дзіцячыя балячкі. А дзяўчаты і хлопцы купаліся ў гаючай крынічнай вадзе з надзеяй пакінуць там не толькі свае хваробы, але і грахі. На знак удзячнасці за ўсё гэта яны кідалі ў ваду грошы.

У Беларусі шмат якія святыя крыніцы называюцца Пятніцкімі. Паводле старадаўніх вераванняў, апякункай дзяўчат, жанчын і шлюбаў лічылася Параскева-Пятніца, якая заступіла сабою старажытную багіню ўрадлівасці Мокаш. А гэтая багіня, сваім парадкам, заўсёды апекавалася воднай стыхіяй, асабліва крыніцамі і студнямі, куды, як вядома, паломніцтвы адбываюцца найчасцей па пятніцах. Яскравы прыклад — знакамітая Палыкавіцкая крыніца каля Магілёва, якая нібыта дапамагае ад хвароб вачэй і скуры. Сюды паломнікі збіраліся ў асноўным у дзясятую-дванаццатую пятніцы па Вялікадні, а найбольш папулярнай была адзінаццатая пятніца. Тады людзі казалі так: «*хадзіць да вомуту*». Яшчэ ў канцы XIX — пачатку XX стст. у абсягах ста

Драўляны аброчны крыж побач са святой крыніцай каля в. Маргавіца, Докшыцкі р-н.

кіламетраў ад святой крыніцы кожная жанчына і дзяўчына мусіла схадзіць туды — ісці належала пехатою. Мужчыны да крыніцы амаль не хадзілі, а толькі прыязджалі забіраць сваіх родных па святкаванні Палыкавіцкай Пятніцы.

Палыкавіцкая крыніца выцякае з-пад стромкай гары. Паломніцы, як сведчаць этнаграфічныя запісы, збіраліся каля крыніцы напярэдадні, у чацвер вечарам. У гэты дзень працаваў паром — перавозіў людзей з левага берага Дняпра на правы. У царкве ішло набажэнства, дзячкі ўвесь час запаўнялі доўгія спісы — «*за здароўе...*», «*за спачын...*», «*за скацінку...*». Тут прадаваліся і васковыя фігуркі авечак, кароў, коней, частак чалавечага цела. Іх куплялі і адразу неслі ў ахвяру да крыніцы, куды таксама кідалі манеты, пацеркі, завушніцы, пярсцёнкі. Усе пілі з крыніцы ваду, напаўнялі ёю розныя ёмкасці. Шмат хто ішоў з дому нашча, каб увечары выпіць гаючай вады. А яшчэ паломніцы прыносілі ў царкву кавалкі палатна, за якія атрымлівалі аплаткі і маленькія на-

Святая крыніца каля в. Зяцькавічы, Кармянскі р-н.

цельныя крыжыкі. Крыжыкі яны адразу ж неслі ў ахвяру да святой крыніцы. Некаторыя жанчыны збіралі з дна крыніцы каменьчыкі, каб дома імі выпарыць гарлачыкі. Лічылася, што пасля гэтага да свойскай жывёлы не прычэпіцца ніякае ліха і каровы будуць даваць больш малака.

Каля шмат якіх святых крыніц даўней, як і цяпер, ставілі драўляныя крыжы. На крыжах размяшчалі абразы і абразкі, вешалі ў якасці аброку саматканыя фартушкі і ручнікі. У народзе па сёння моцна трымаецца павер'е, што на крыжы каля крыніцы трэба вешаць тую частку адзення, якая судакранаецца з хворым месцам на чалавечым целе. А заадно абавязкова трэба пакласці і грошы. Лічыцца, што хвароба пойдзе разам з вадою ў свет памерлых, адкуль, згодна з тымі самымі павер'ямі, яна і прыйшла. Такі звычай зафіксаваны каля мястэчка Бягомль у Докшыцкім раёне і каля вёскі Ніўкі ў Хатынскім лесе на Лагойшчыне. А яшчэ над некаторымі крыніцамі ёсць звычай будаваць драўляныя і мураваныя каплічкі.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Крыніца Сіні Калодзеж, в. Кліны, Слаўгарадскі р-н.

і пасля сем гадоў з калодзежа замест вады біла крыніцай мацярынскае малако.

Недалёка ад былой вёскі Масалаі, што на Міншчыне каля мястэчка Крупкі, як піша краязнаўчая літаратура, згадваецца Вітаў Калодзеж.

Каралеўскі Калодзеж, які паводле падання, выкапаў сам кароль Стэфан Баторы, быў недзе ў Камароўскім лесе на Вілейшчыне. Студня каралевы Боны ва ўрочышчы Княжае знаходзілася каля вёскі Вылазы на Піншчыне. Захавалася паданне:

Тут праязджала каралева Бона, вяла за сабой войска. У іх скончыліся запасы вады, і прыпыніліся яны на гэтым месцы, каб выкапаць студню, напіцца ўволю, напоўніць даверху свае дарожныя біклагі, адпачыць і рушыць далей.

Потым ужо над крыніцай зрабілі арку, прыбралі яе кветкамі, зялёнымі галінкамі, а побач паставілі крыж.

Вада з гэтай студні, паводле мясцовых павер'яў, дапамагала ад усіх хвароб.

Пра крыніцу пад назвай Сіні Калодзеж, што каля былой вёскі Кліны (старая назва Слабада Сіняя) Слаўгарадскага раёна існуе вельмі шмат паданняў. Паводле аднаго з іх, тут з-пад зямлі б'е 120 крыніц. А ў самым архаічным паданні расказваецца, як аднаго разу ляснік Шэпіт абходзіў лес і ўбачыў на камені каля крыніцы прыгожую русалку, якая грэбнем расчэсвала

Святая крыніца ў в. Брады, Пружанскі р-н, вада цячэ з-пад каменя каля бярозы.

доўгія валасы. Ляснік хацеў схаваць адзенне русалкі, а саму яе схапіць. Але, калі ён крадком падыходзіў, хруснула галінка. Русалка павярнула галаву і сказала: "*А, Шэпіт, будзе ў твой род патопа!..*" І знікла. Не прайшло і года, як дачка лесніка ўтапілася ў Сажы. У другім паданні расказваецца пра мясцовага князя і яго адзіную дачку, якую ён вельмі любіў.

...Калі князь даведаўся, што ягоная дачка закахалася ў вясковага хлопца, ён зрабіў так, што бедны хлапец знік без следу. Ніхто больш яго не бачыў. Дзеўчына вельмі доўга сумавала і плакала, а неяк раз пайшла з дому і не вярнулася. Праз колькі часу людзі знайшлі ў наваколлях крыніцу. Яе вада мела вялікую гаючую сілу. Калі хворыя і кульгавыя абмываліся гэтай вадой, то адразу вылечваліся.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святая крыніца Езус каля в. Баравая, Чашніцкі р-н.

на цякла з-пад дуба крыніца. Дуб і крыніцу мясцовыя лічылі святымі, крынічнай вадой яны лячылі хворыя вочы, а ў дупло дуба клалі плату за лячэнне. У 1923 г. атэісты спалілі дуб, але вернікі яшчэ вельмі доўга сюды хадзілі, а ахвяры складалі на абгарэлы пень.

Цудадзейная крынічка была і пад Міколаўскім дубам каля вёскі Цялякава на Уздзеншчыне. Паводле падання, гэты дуб незвычайны: сярод яго галінак часам можна ўбачыць абрысы Ісуса Хрыста, а пад самім дубам закапана золата або французскі скарб. З даўніх часоў тут існавала павер'е, што чалавека, які захоча выкапаць той скарб, неўзабаве напаткае смерць. Побач з гэтым дубам заўсёды ставілі драўляныя крыжы. Але прыйшла пара — дрэва спарахнела і звалілася. На тым месцы пасадзілі малады дубок. А крыніца існуе і дагэтуль.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Крыніца пад Юр'евай гарой каля Віцебска.

Тыдзень пасля Вялікадня, потым пэўны чацвер, пятніца і нядзеля лічыліся святымі і адыгрывалі немалую ролю ў традыцыйных уяўленнях нашых продкаў. Так, да святых крыніц сыходзіліся людзі на дзявяты чацвер па Вялікадні (гэтак званы Дзявятнік) у вёсках Варонеч Полацкага раёна і Боркавічы — Верхнядзвінскага, на дзясятую пятніцу па свяце (Дзесятуху) у вёсках Росіца Верхнядзвінскага раёна і Лешня Маладзечанскага, на адзінаццатую пятніцу па Вялікадні ў вёсцы Палыкавічы Магілёўскага, Горкі Жабінкаўскага раёна, інш. вёсках. Гэтак людзі імкнуліся ўшаноўваць адвечную сакральную стыхію нашых продкаў, якая магла як дапамагчы, так і нашкодзіць ім у жыцці.

У вёсцы Горкі ва ўрочышчы Війска каля студні некалі стаяла капліца з абразамі Божай Маці, Ісуса Хрыста і прарока Іллі. Паводле падання, некалі на Вялікдзень мясцовыя

Святая крыніца каля в. Любонічы, Кіраўскі р-н.

паляўнічыя, што спадзяваліся на багатую здабычу, раптам аслеплі. Дзесяць тыдняў яны ніяк не маглі знайсці дарогі дадому і блукалі па лесе. Але здарыўся цуд, перад імі з'явілася ахоўніца роду чалавечага — Багародзіца — і паказала на цудадзейны калодзеж. Паляўнічыя прамылі незвычайнай вадой свае аслеплыя вочы і ўмомант зрабіліся відушчымі.

23 красавіка ў католікаў і 6 мая ў праваслаўных на Беларусі традыцыйна адзначалася свята заступніка жывёл і ахоўніка гаспадаркі — дзень святога Юр'я. У гэты дзень сяляне пасля зімовага перапынку першы раз выганялі ў поле скаціну. Лічылася, што жыццё, здароўе жывёлы, а таксама і дабрабыт саміх сялян наўпрост залежалі ад гэтага святога. Адным з абрадаў шанавання такога важнага для сялян персанажа былі і калектыўныя паходы да святых крыніц. Так, на Юр'я да крыніц хадзілі ў вёсках Ніўкі Лагойскага, Горкі Дзятлаўскага, Сакольнічы Крычаўскага раёнаў і пад Юр'еву Гару каля Віцебска.

Вельмі пашыраны ў Беларусі дзень святога Мікалая, які адзначаўся два разы на год: увесну і ўзімку. Аднак веснаво-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліласся, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым праваліласся. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там праваліласся царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святая крыніца каля в. Карытніца, Бялыніцкі р-н.

баланс у прыродзе. Да таго ж, гэты дзень быў апошнім днём, калі, паводле старадаўніх забабонаў, беларусам дазвалялася купацца. Не дзіва, што каля крыніц на свята Барыса і Глеба таксама збіралася шмат паломнікаў. У нашы дні такі звычай адрадзіўся ў Старых Стайках Шклоўскага раёна і каля вёскі Янава — Талачынскага.

І наогул, месяц жнівень у нашым народным календары найболей шанаваны з усіх месяцаў. Гэтай парою пачынаюць даспяваць усялякія аграрныя культуры, закінутыя ў зямлю яшчэ на пачатку лета. Даспявае таксама садавіна, шчодра аддаюць свае дары лясы і пушчы. Дык калі плады паспявалі, іх і неслі ў якасці ахвяраў розным сілам прыроды, дзякуючы якім яны з'явіліся на свет. А найперш, безумоўна, неслі да крыніц. Іншымі словамі, аддавалі даніну адной з самых магутных сілаў — вадзе. Па прыняцці хрысціянства плады таксама насілі да крыніц ды ўчынялі вялікія хросныя хады разам са святарамі. Потым, як дары прыроды асвячаліся царкоўнымі служкамі, яны маглі ўжывацца. Дні збору ўраджаю і яго асвячэння ў беларускім календары называліся спасаўскімі святкамі і складаліся з трох частак.

Першы Спас — **Мядовы**, які адзначаўся 14 жніўня і меў назву *Свята Макавея*, па ўсёй Беларусі можна лічыць «кры-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці*. На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!»*. Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія*, іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтульківіх душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул пераставалі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Фэст на Макавей каля святой крыніцы у в. Сялец, Буда-Кашалёўскі р-н.

Распачынаўся вялікі гандаль, куды мяшчанкі са Шклова везлі прадаваць пернікі і селядцы.

Шмат дзе кірмашовыя святы адбываліся ў восьмую, дзявятую, дзясятую ці адзінаццатую пятніцу па Вялікадні. На такія фэсты збіраліся да некалькіх соцень старцаў і спявалі псальмы. На фэстах старцаў, жабракоў і ўбогіх адорвалі грашыма, прадуктамі. Каля Палыкавіцкай крыніцы, што недалёка ад Магілёва, паломніцы куплялі шклоўскія абаранкі і частавалі імі старцаў. Кірмаш у дзясятую пятніцу па Вялікадні ў вёсцы Царкоўе Буда-Кашалёўскага раёна займеў назву Дзясятніцкага кірмаша і доўжыўся ён зазвычай два дні.

У адзінаццатую пятніцу па Вялікадні шмат людзей збіраліся маліцца да крыніцы каля вёскі Кутня Чавускага раёна. Па літургіі ў капліцы асвячалі ваду, а потым таксама ўсчынаўся вялікі гандаль. З Магілёва і Чавусаў прывозілі сюды сала, рыбу, соль, крупы ды колы, косы, сярпы, інш. На Святога Яна адбываліся фэсты ў вёсках Клінавое Шаркаўшчынскага раёна, Гентава — Мёрскага, Любча — Барысаўскага. У вёсцы Гентава ў гэты дзень павялося кідаць у ваду манеты, а ў Любчы прыносілі да крыніцы немаўлят з упэўненасцю, што вада дасць дзецям моцнае здароўе.

Да крыніцы, што ў Жаробычах (цяпер — Слабада) Шумілінскага раёна паломнікі найчасцей ішлі ў пятніцу напярэ-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святая крыніца каля в. Рубеж, Бярэзінскі р-н.

сячнай працягласці жаночай цяжарнасці. Такім чынам, каля *Дажбогавага* камня ў Крамянцы выконваўся паганскі па паходжанні абрад.

У Палыкавічах Магілёўскага раёна існавала некалі павер'е, што як толькі святар апусціць крыж у ваду, то адразу мусіць пайсці дождж. У вёсцы Аталезь Стаўбцоўскага раёна ў час засухі збіраліся жанчыны і вёдрамі чысцілі крыніцу. Калі яна напаўнялася вадой, то чакалі дажджу.

Грошы і іншыя ахвяраванні, прынесеныя да крыніцаў і ў іншыя святыя мясціны, маглі выкарыстоўваць не толькі царкоўныя служкі на патрэбу храмаў, але і жабракі, і вандроўныя старцы або сіроты, іншымі словамі, людзі, абдзеленыя Богам. Таму ім дазвалялася карыстацца часткай тых ахвяраванняў, якія спрадвеку прызначаліся Богу. Такое перакананне гэтак замацавалася ў народнай свядомасці і было такой непарушнай завядзёнкай, што, калі хто са звычайных людзей парушаў яе, — гэта лічылася абразай святога месца.

Шмат павер'яў існавала і пра пакаранне за абразу святой крыніцы ці за ўкрадзеныя ахвяраванні. У вёсках Вуглы і Мурожнае Лагойскага раёна расказваюць, што некалі трактарыст забраў грошы з крыніцы і патраціў іх на гарэлку. Неўзабаве ён захварэў на горла і ў хуткім часе памёр. А ў вёсцы

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел IV

БАЛОТЫ

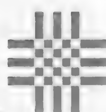

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Альманскае балота, в. Альманы, Столінскі р-н.

з зямлёй, паветрам і агнём. Шмат дзе ў міфалогіі вада звязана з пачаткам стварэння Сусвету, там яна сімвалізуе Хаос. Згодна з беларускімі і балцкімі паданнямі, зямля паўстала з пяску, узятага на дне першаіснай вады. Прыкладам, у беларускім міфе-паданні пра стварэнне балота гаворыцца: *Перш-наперш была адна толькі вада, па ёй кой-калі хадзіў Бог. Вот толькі раз ён ідзець, ажно відзіць — плывець вадзяны пузыр...*

Далей расказваецца, як лопаецца той пузыр, з якога выскоквае чорт, і яны разам з Богам думаюць стварыць зямлю, бо нязручна хадзіць па вадзе. Бог пасылае чорта ў нетры вады, на дно, адкуль той прыносіць поўны «подал» зямлі, дый яшчэ поўна за шчокамі. Бог раскідае тую зямлю па вадзе. *З таго і ўзялася зямля.* Наступнае, што робіць Бог, — загадвае, каб на гэтай зямлі сталі расці дрэвы і трава. Натуральна, тыя пачынаюць расці. Але растуць яны і ў чортавым роце, бо нячысцік нічога не сказаў Богу пра схаваную зямлю. І гэтак расперла чорта, што ён не вытрымаў ды выплюнуў тую зямлю: *Куды толькі пляваў чорт, там і стала вадзяная зямля з дзярэўямі і травой. Дык во як балоты!..*

Згаданы аповед, а існуе ён у шматлікіх варыянтах, вельмі паказальны для нашай міфалогіі. Па-першае, гэта міф этыя-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку ХХ ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліласе, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці*. На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!»*. Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія*, іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Балота каля в. Перароў, Жыткавіцкі р-н.

свайго таварыша, але ніхто з іх не здагадаўся, што ён мог застацца ў храме. Знайшлі яго толькі раніцай, калі адчынілі царкву. Антоні старанна маліўся і нічога не сказаў пра здань.

Праз тыдзень прывід з'явіўся зноў. Гэта здарылася ў час набажэнства, але ніхто, апроч Антонія, яго не заўважыў. Манах успомніў, што сабор стаіць на месцы старых могілак, дзе пахаваны разам з сваім багаццем вядомы Сенька Сокал, адзін з дружыннікаў князя Глеба Усяслававіча. Праз тыдзень здань ізноў паказалася Антонію. Тады манах выкраў ключ і ўначы пайшоў у сабор. Там ён падняў пліту ды капаў, аж пакуль не натрапіў на труну і на скрыню з золатам, што стаяла побач. Манах спрытна схапіў скрыню і хуценька стаў засыпаць яму. Але пачуўся рогат, і манеты з звонам рассыпаліся па падлозе. Перад Антоніем стаяў бажавольны Федзька Камар. І манаху нічога не заставалася, як прапанаваць палову грошай Федзьку, каб той нікому не расказаў пра скарб. У лес закопваць грошы яны пайшлі разам. Толькі не падзялілі багацця і зачалі біцца. У нейкі момант, калі Антоні паспрабаваў схапіць жменьку залатых манет, рука яго знерухомела, а ногі сталі правальвацца ў зямлю ўсё глы-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Балота каля в. Заазер'е, Бялыніцкі р-н.

раючыся. Калі ўсё будзе зроблена — балота зноў абернецца возерам.

Падобныя паданні можна пачуць каля пасёлка Уваравічы Буда-Кашалёўскага раёна і каля Стрэшына — Жлобінскага.

З праклёнам звязаны і іншыя сюжэты: пра тое, як у якой-кольвечы рэчцы ўтапіўся княскі або панскі сын, якога дагледала простая дзяўчына. Пасля жудаснага здарэння няшчасная зазвычай прыбягае з праклёнам да той крыніцы, адкуль выцякае рака, і закрывае яе патэльняй. У выніку рака высыхае, а на месцы крыніцы з'яўляецца балота.

У вёсцы Заазер'е Бялыніцкага раёна, паводле падання, жыла вядзьмарка з сынам, які таксама ўтапіўся ў рэчцы. Тады жанчына загаварыла барану і кінула яе ў ваду. Рака і суседнія азёры паступова высахлі і зрабіліся балотам. Кажуць, што ўсё яшчэ можна паправіць, трэба толькі знайсці тую зачараваную барану, дастаць яе з балота, а тады, можа, рака і азёры вернуцца.

Пра вялікае балота Морач на Палессі ў пачатку XX ст. запісана цікавае паданне, як нейкая царыца ў час свайго ванд-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Пінскае балота

Некалі тут жыў вельмі злосны пан. За нешта ён надумаўся пакараць свайго селяніна Юрыя. Прывязаў яго да каня і пусціў па балоце. На шчасце, вяроўка парвалася, і той уратаваўся. Дайшоў да вострава і пасяліўся там. Ягоная нарачоная таксама перабралася на балота. Пан пра гэта даведаўся — і 'шчэ больш узлаваўся. Ён дачакаўся зімы і разам з слугамі паехаў лавіць Юрыя. Але не на яго баку была доля. Лёд надламаўся пад цяжкімі панскімі коньмі, і ўсіх заглынула дрыгва.

У Вілейскім раёне недалёка ад вёскі Нароч ёсць тарфяное балота, а на ім выспа з старымі дрэвамі. Балота завуць Княжава. Кажуць, што тут некалі быў прыгожы княскі маёнтак, ад яго да нашых дзён захаваўся парк. Паводле іншага варыянта падання, на гэтым востраве князь трымаў у няволі сваю нявернуюжонку.

За чатыры кіламетры ад вёскі Перуноў Мост на Чэрвеньшчыне ўзгорак сярод балота завецца Папова Града. Яшчэ ў 30-я гады XX ст. там ляжаў валун, каля якога на Купалле па балацяных грэблях з усяго наваколля збіралася моладзь. Тут яны палілі вогнішчы і скакалі.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел V

КАМЯНІ

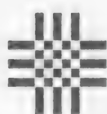

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Рабінавы камень каля в. Таронкавічы, Лепельскі р-н.

ёна, Вароніна — Сенненскага, Пугачы — Шчучынскага, інш. Даўжыня некаторых камянёў дасягае дзесяці метраў. Каля вёскі Карчова Баранавіцкага раёна ляжыць велічэзны валун, празваны Філарэтаў камень, значную частку якога некалі аддзялілі ад асноўнага масіву на выраб жорнаў. Частку другога агромністага каменя, што каля вёскі Літоўка Навагрудскага раёна, знішчылі на будаўніцтва.

Часта лічылася, быццам камяні нараджаюцца ў нетрах зямлі, выспяваюць там, а тады зямля выштурхоўвае іх наверх. Наверсе яны растуць. І найлепш у дождж. Пра адзін з камянёў пад Браславам яшчэ зусім нядаўна людзі казалі, маўляў, расце ён так павольна, бо яму замінае пярун, які час ад часу б'е ў камень. Людзі верылі, быццам некаторыя з камянёў раней былі жывымі істотамі, а потым з тае ці іншай прычыны скамянелі. У народнай памяці захаваліся паданні пра зніклае возера або храм, на месцы якіх з'явіліся падобныя камяні. Некаторыя камяні лічылі зачараванымі рэчамі ці пабудовамі, скажам, простай сялянскай хатай, пнём, спечаным хлебам. Вялізнымі камянямі нашы легендарныя продкі-волаты перакідваліся ўсё роўна, як маленькімі цацкамі. Прыкладам, каля мястэчка Плешчаніцы на Лагойшчыне пра Князь-камень расказваюць, што непадалёк жыў магутны

Святы камень паміж вёскамі Таль, Ператок, Дубнікі, Любанскі р-н.

асілак, які гуляў ім. Такія назвы камянёў, як *Божая Печ*, *Божае Крэсла*, *Хата Шаўца* або *Хата Краўца*, кажуць самі за сябе.

Вялікую колькасць камянёў на нашай зямлі беларусы тлумачылі адмыслова. У XIX ст. у вярхоўях Заходняй Дзвіны было запісана паданне пра стварэнне Богам зямлі і засяленне яе людзьмі ды жывёламі. Згодна з ім:

Д'ябал, вечны супарат і антаганіст Бога, задумаў яму перашкодзіць у гэтай справе. Паслаў ён на зямлю каменны дождж і загадаў камяням расці да тае пары, пакуль не пакрыюць яны сабою ўсё скрозь, і такім чынам, людзям і жывёлам не будзе на зямлі месца. Бог, само сабою, раззлаваўся на такія ўчынкі свайго супарата, скінуў яго з неба ў пекла, а камяням забараніў расці.

Паводле павер'яў, культавыя камяні валодалі не толькі чароўнымі ды магічнымі здольнасцямі, але і выступалі як ле-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камень-следавік каля в. Сорагі, Слуцкі р-н.

У архіўных запісах канца XIX — пачатку XX стст. успамінаюцца камяні са следам Валатоўны. Прыкладам, культавы камень са следам Кацярыны-Валатоўны, або Кацярыны-Асілка, каля горада Слаўгарада, былога Прапойска. Паданне расказвае пра сватанне Сцяпана і Марка, прыгожых і дужых хлопцаў, да мясцовай дзяўчыны Кацярыны. Каб лягчэй было адмовіць нялюбаму Марку, дзяўчына наладзіла паміж хлопцамі спаборніцтва: кіданне вялізных камянёў. І каханаму Сцяпану дастаўся камень велічынёй са стол, а яго суперніку, зразумела, большы — велічынёй з печ. Кінулі хлопцы свае камяні дый пайшлі глядзець, чый дзе апынуўся. Але выйшла так, што Сцяпанаў камень усё роўна ўпаў бліжэй за Маркаў. Тады Кацярына ступіла на Сцяпанаў камень і кажа: «Чым даставацца нялюбаму, пайду лепш людзям вадой служыць!». Кінулася яна з каменя ды разлілася вадой. А на самім камені ад тае пары застаўся яе след — след Кацярыны-Валатоўны.

У лесе каля вёскі Заазер'е Акцябрскага раёна побач з крыніцай засталіся рэшткі паклоннага каменя. У краязнаўчай літаратуры XIX ст. пра яго запісана паданне, быццам нейкі нямоглы стары зблудзіў у лясным гушчары, адчуў страшэнную стому, прылёг і бачыць у сне тое месца, дзе ляжыць незвычайны ка-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звяноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камень-следавік каля в. Сянежычы, Навагрудскі р-н.

латы алень шчасця. І нібыта вада са слядка дапамагае ад хвароб скуры. У 1970-ыя гады каля вёскі Журавец Асіповіцкага раёна яшчэ ляжаў вялікі камень з даволі роўнай паверхняй, на якой можна было ўбачыць слядкі ад лап зайца, лісы, ваўка і мядзведзя. Гэты валун, кажа паданне, некалі быў быццам сырая гліна, і таму кожнаму з пералічаных звяроў няцяжка было пакінуць там свой след.

Каля вёскі Наўгароды Мёрскага раёна некалі ляжаў камень, паводле адных звестак, са следам мядзведзя, паводле другіх — са следам Чорта. Яшчэ ў 80-я гады ХХ ст. мясцовыя старажылы захоўвалі паданне, паводле якога а 12 гадзіне ночы каля каменя адбываліся цуды, з'яўляліся чэрці, а людзі, якія праходзілі побач, збіваліся са шляху.

Паблізу вёскі Крынічка (былыя Пупелічы), Барысаўскага раёна ёсць камень, адбітак на якім лічыцца следам ад конскага капыта. Паводле аднаго з паданняў, пад валуном схаваны грошы, а паводле другога — гэта знак таго месца, дзе біліся са шведамі.

На Беларусі зафіксавана больш за дзесяць валуноў з выявамі падковак. У вёсцы Мачаны Лагойскага раёна пад такім каменем нібыта закапаны скарб. У вёсцы Шавуры Браслаўскага раёна яшчэ не так даўно людзі гаварылі пра камень з убітай у яго паверхню жалезнай падковай. Камень ляжаў

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звоноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камяні-Валы каля в. Волы, Бярэзінскі р-н.

паводле мясцовага падання, вяселле, якое вярталася з царквы, сустрэла па дарозе чараўніка і не прывітала яго. Чараўнік зазлаваў і пракляў вясельнікаў, і тыя ператварыліся ў камяні. Паводле іншых паданняў, у камяні ператвараюцца тыя вяселлі, якія пры сустрэчы не саступаюць адно перад адным з дарогі, завязваецца бойка. Бог гэта ўсё бачыць і ператварае ўпартых у нерухомыя змрочныя камяні.

Сустракаюцца паданні пра скамянелых шаўцоў і краўцоў, якія працавалі на Вялікдзень, а потым разам са сваімі хатамі абярнуліся камянямі.

У сярэдзіне XIX ст. на Палессі было запісана паданне пра пастуха, які ў Пятроў пост аскароміўся яечняй, за што разам са сваім статкам быў ператвораны ў камяні. А ў вёсцы Знаменская (былая назва — Гібайлавічы) Крупскага раёна на Вялікдзень чалавек пайшоў на ловы з двума сабакамі. У той момант, калі ён забіў мядзведзя, на ясным небе жыгнула бліскавіца і ўдарыў пярун. Паляўнічы, сабакі і мядзведзь умомант скамянелі.

На Беларусі больш за два дзясяткі камянёў лічацца аратымі, скамянелымі разам з валамі ў пакаранне за працу на

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліліся, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераслалі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камень Кравец або Змееў камень каля в. Гогалеўка, Чашніцкі р-н.

тым самым месцы ўтварыўся камень. Ад тае пары на кожны Вялікдзень можна падысці да каменя, нахіліцца да яго і пачуць нешта накшталт шаўцовай песні і стуку ягонага малатка.

Пра камень каля вёскі Камень Валожынскага раёна гаворыцца, што раней на гэтым месцы стаяла хата шаўца, але ў ёй не было дзвярэй, толькі адно акенца, праз якое людзі рабілі заказ і падавалі грошы. Рэшта грошай праз акенца выкідвалася назад. Пашытыя боты мелі цудадзейныя якасці, яны не зношваліся пятнаццаць гадоў і ўвесь гэты час былі як новыя. Але, згодна з нашым сюжэтам, боты можна было насіць толькі ў час ігрышчаў. І барані божа адзець іх у храм. Яны распадаліся на дробныя кавалачкі. Мясцовыя святары, само сабою, бачылі ў майстры злога духа. Яны забаранілі сялянам хадзіць да яго і праклялі няшчаснага шаўца. Тады людзі пазбіраліся ўсёй вёскай, сталі вакол шаўцовай хаты, наперад выйшаў самы сівы стары, рушыў наперад і прамовіў: «*Каб ты скамянеў!*».

Шаўца, як і краўца, у падобных народных гісторыях можа часам заступаць чорт, прыкладам, у паданні, дзе расказваецца пра камень-шавец або Чортаў камень каля вёскі Ратынцы Валожынскага раёна. У ім гаворыцца, што пад ка-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гары-гарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святы ці Дажбогаў камень каля в. Крамянец, Лагойскі р-н.

З былымі капішчамі могуць быць звязаны валуны, на якіх нібыта нехта некалі палуднаваў. Так, на камені каля вёскі Варонічы Полацкага раёна, паводле падання, абедаў *князь Вітольд*. На вялікім камені каля вёскі Воўкаўшчына Мёрскага раёна ў 1812 г. абедалі французы. У вёсцы Язна гэтага ж раёна сцвярджаюць, што на мясцовым камені снедаў сам Напалеон, а паводле іншага варыянта — царыца Кацярына. А ў вёсцы Сіманавічы Драгічынскага раёна на Юр'я абедалі на камені пастухі.

Да катэгорыі камянёў-капішчаў таксама адносяцца валуны, каля якіх адбываліся ігрышчы, танцы, наогул розныя святкаванні. Свята збору ўраджаю адзначалі каля каменя, што завецца Васькаў Камень або Чортаў Камень каля вёскі Аўгустова Валожынскага раёна. Каля вёсак Быкавічы і Казлоў Бераг Бярэзінскага раёна, Пугачы — Шчучынскага, Воўкаўшчына (ва ўрочышчы Бертаўшчына) — Мёрскага, інш. На саміх камянях па святах нібыта танцавала ды спявала моладзь. Дарэчы, у паданнях згадваецца сакральныя лічбы — 6 або 12.

З капішчамі можна звязваць і тыя камяні, на якіх нібыта адбываліся пакаранні. Як сведчыць паданне, у вёсцы Жырмуны Воранаўскага раёна за Дайноўскім княствам (XIII—XIV стст.) на камені Кабыла каралі смерцю злачынцаў. Пра камень пад назвай Вор у вёсцы Суткава Смаргонскага раёна ў XIX ст.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камень Чортавы Жорны або Чортаў Млын каля в. Асавы, Докшыцкі р-н.

і сярэдзіне XX ст. Так, Купалле адзначалі каля Чортава каменя на лузе, што побач з вёскай Стары Пагост Мёрскага раёна. Яшчэ не так даўно каля вёскі Лапухова Слонімскага раёна на своеасаблівым узвышшы з ровам, якое называлася *Груд*, ляжаў Чортаў камень са слядкамі дзіцячай нагі, авечкі і г. д. Паводле падання, на гэтым месцы некалі праваліўся горад. Згодна з іншым сюжэтам, там была вёска, якую спаліў Змей. На камені збіраліся і танцавалі чэрці. А вакол ляжала *Пеннае балота*, абнесенае ланцугом вялікіх камянёў. Відавочна, тут некалі было паганскае капішча. І яшчэ да 70-х гадоў XX ст. на гэтым узгорку людзі святкавалі Купалле.

Пра Чортавы камяні вельмі пашыраны тып паданняў, дзе гаворыцца, як чорт нёс вялікі камень, каб заваліць ім дзверы храма. Але раптам пяе певень (сакральная птушка Перуна — адвечнага антаганіста чорта-Вялеса) — і чорт кідае камень хоць дзе. Такія паданні сустракаюцца ў вёсцы Ратынцы Валожынскага раёна, Вялец — Глыбоцкага, Асташын — Карэліцкага і г. д. Трапляюцца сюжэты, дзе чорт меўся заваліць не дзверы храма, а рэчку або возера, але зноў-такі спеў пеўня яго перапыняе. У прыбярэжных нарачанскіх вёсках расказваюць, як чорт задумаў каменнай градою праз возера злучыць

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камень з паглыбленнем (кропельніца) каля касцёла ў Росі, Ваўкавыскі р-н.

ў форме талерак, які ляжаў яшчэ ў сярэдзіне XX ст. на ўзгорку паміж вёскамі Сіняя Гара і Вялікі Камень у Смалявіцкім раёне, мы даведаліся зусім нядаўна ў час экспедыцыі «Явара» ад мясцовых жыхароў.

Такія камяні з паглыбленнямі ў выглядзе талеркі вядомыя па ўсёй Еўропе, але асабліва характэрныя для Літвы і Латвіі, дзе зазвычай ляжаць у глухіх мясцінах, у лясах і балотах. На думку даследчыкаў, яны звязаны з пакланеннем хатнім духам, з культам урадлівасці і культам памерлых.

Сустракаюцца на Беларусі і такія камяні, якія самой сваёй формай нагадваюць своеасаблівыя міскі. У канцы XIX — пачатку XX стст. каля аднаго з маёнткаў на Навагрудчыне знайшлі ў зямлі ў розных месцах тры такія каменныя міскі. Адну з іх сталі нават выкарыстоўваць на кухні ў якасці макотры. Другая, падобная да першай, раскрышылася ў руках у кухара. А яшчэ адну адкапалі на глыбіні некалькіх метраў пры здабычы жвіру ў лесе на ўзгорку. Побач з міскай знайшлі каменную кулю, выгладжаную адпаведна выемцы ў камені. Гэтак званая міска мела дыяметр 0,5 м, а ў вышыню была 0,25 м. Як казалі старажылы, яна потым доўга стаяла на ганку маёнтка і гаспадары яе вельмі ашчаджалі.

Кропельніца з былога касцёла, цяпер знаходзіцца ў в. Чэхі, Мядзельскі р-н.

Таксама шмат у нас было знойдзена культавых камянёў, якія па форме нагадваюць цыліндр і маюць паглыбленне з плыткім дном. У большасці выпадкаў паглыбленні амаль супадаюць па аб'ёме з сучасным вядром. Два такія меркаваныя старажытныя ахвярнікі знойдзены ў ваколіцах Бабруйска. Адзін з іх адкрыты ў сярэдзіне XX ст. на беразе Беразіны і цяпер знаходзіцца ў экспазіцыі Бабруйскага краязнаўчага музея. Другі адкапаны ў 1980-я гады пры пракладцы траншэі на ўскрайку горада і выкарыстоўваецца цяпер у якасці кветніка каля брамы бліжэйшага гаража.

Камень з паглыбленнем быў знойдзены на ўзгорку Царкавішча каля вёскі Лебедзева Маладзечанскага раёна. Некалі пад гарой цякла святая крыніца, якую шанавалі як католікі, так і праваслаўныя. У пачатку XX ст. каля вёскі Унтальянка Барысаўскага раёна селянін выкапаў на пагорку камень вельмі падобны да ступы. Побач з ступай ляжала яшчэ колькі камянёў і старадаўнія рэчы. Ступу селянін выкарыстоўваў у лазні для падагрэву вады.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камень з ямкамі каля в. Катлоўцы, Вілейскі р-н.

У вёсцы Новы Двор, цэнтр с/с Мінскага раёна, на могілках XIX і XX стст, якія месцяцца на высокай гары, на схіле паміж магіламі ляжыць камень з выразаным паглыбленнем. Камень гэты, які цяпер выкарыстоўваецца як кветніца, моцна парос мохам і больш нагадвае пень, чым камень. Бясспрэчна, гэтая старая кропельніца раней стаяла ў храме, рэшткі якога захаваліся на самай вяршыні гары, а пасля разбурэння храма ў савецкія часы была скінутая долу.

Вылучаецца і група камянёў з паглыбленнямі невыразных формаў, якія часам нагадваюць варонку. Як, прыкладам, у вёсцы Кудзінавічы Капыльскага раёна, Каптаруны ды Янанішкі — Пастаўскага. Апроч таго, на тэрыторыі Беларусі ўжо зафіксавана больш за паўсотні вельмі вялікіх валуноў з невялічкімі адшліфаванымі ямкамі. Такіх ямак налічваецца ад адной да некалькіх дзясяткаў. З некаторымі такімі камянямі звязаны паданні пра закапаныя скарбы, а некаторыя валуны лічацца лекавымі. Думкі навукоўцаў аб прычынах высякання ямак розныя. Гэта маглі быць і сімвалы ўрадлівасці, і паглыбленні для ахвяраванняў, і своеасаблівыя каляндарныя знакі, і інш.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Каменны крыж у Тураўскай Усіхсвяцкай царкве

Да вельмі старадаўніх адносяцца каменныя крыжы каля вадаёмаў. Крыж архаічнай формы стаіць каля гары Царкоўка (*Рагнедзін Курган, Гара Рагвалода і Рагнеды*) на востраве возера Дрыса недалёка ад вёскі Перавоз Расонскага раёна. На беразе возера Глухое каля вёскі Галошава ў Талачынскім раёне каменны крыж завуць Крыж-Баба, або Кацярынінскі крыж.

Некалі каменны крыж стаяў у лесе каля былога невялічкага азярца недалёка ад вёскі Калюга ў Капыльскім раёне. Згодна з паданнем, раней на месцы крыжа быў горад, які затануў разам з царквой. На востраве возера Дрысвяты на Браслаўшчыне ёсць тры каменныя крыжы. Лічыцца, што іх паставілі пры будаванні храма ў імя трох свяціцеляў — Васіля Вялікага, Рыгора Багаслова і Яна Златавуста. На высокім беразе колішняга ляснога возера каля пасёлка Язбы Крупскага раёна яшчэ на пачатку XX ст. стаялі тры каменныя крыжы. Расказвалі, нібыта крыжы стаяць над магіламі нейкіх генералаў: Макараўскі і Маісееўскі крыжы — над магіламі рускіх генералаў, а крыж Скарпіён — над магілай французскага генерала. Потым у запале змагання з рэлігіяй крыжы разбілі. Цяпер на іх месцы зроблена сімвалічная магіла з жалезным крыжам, каля якога ляжаць рэшткі старадаўніх крыжоў. Сён-

Каменны крыж на беразе возера Глухое каля в. Галошава, Талачынскі р-н.

ня ў навакольных вёсках можна пачуць два варыянты падання: паводле першай версіі, тут пахаваны партызан Макар, удзельнік вайны 1812 г., а паводле другой — Макар-старац. Само месца завецца Макаравай Магілай.

Сакральным лічыўся каменны крыж на правым беразе ракі Пціч каля вёскі Парэчча Пухавіцкага раёна. Некалі над ім стаяла капліца. Цяпер там няма ані крыжа, ані капліцы. Быў некалі каменны крыж і на беразе рачулкі каля моста ў вёсцы Пляцы Сенненскага раёна. Паводле падання, на гэтым месцы правалілася і знікла без следу княгіня Сангушка. Князь з роспачы пракляў гэтае месца і назаўсёды закрыў дарогу. А праз нейкі час тут з'явіўся каменны крыж.

Шмат якія крыжы раней стаялі пры дарогах, а некаторыя — стаяць і цяпер. Як прыкладам, тры каменныя крыжы каля лясной дарогі з Бераснёўкі ў Заляддзе Докшыцкага раёна. Урочышча гэтае называецца Дзедаў Шмат. На крыжы і цяпер кладуць кветкі, грыбы, ягады... Каменнымі крыжамі асвячаўся стары шлях з Вільні ў Полацк, гэтак званая Альгердава дарога. Адзін з такіх каменных крыжоў захаваўся каля мястэчка Пліса ў Глыбоцкім раёне. Пра Федзькаў Крыж, які стаяў пры дарозе недалёка ад Заслаўя, расказвалі, што ён па-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Каменны крыж на сярэднявечным могільніку каля в. Заазер'е, Бялыніцкі р-н.

паданнях фігуруюць маскоўскія скарбы, закапаныя французамі пры адступленні ў вайну 1812 года. Гэтак у вёсках Пабокавічы Бабруйскага раёна, Палачаны — Маладзечанскага, Вялікія Споры — Пастаўскага. Каля Ружанаў на Брэстчыне крыж нібыта паставіў нейкі цар на месцы закапанага ім золата.

З каменнымі крыжамі звязана і шмат забабонаў. Верылі, што такія крыжы лечаць, бароняць ад эпідэміяў, ворагаў, пажараў, іншых няшчасцяў. У сярэдзіне XIX ст. мінчане з вялікай павагай ставіліся да крыжа на Аляксандраўскім пляцы. У вёсцы Забалоцце Асіповіцкага раёна расказвалі пра аднаго чалавека, які надумаў забраць каменны крыж з могільніка і прадаць яго. Ён так і зрабіў. Але ў злодзея адняло ногі, і ён папраўіўся толькі тады, калі вярнуў крыж на месца. Пра згаданы ўжо крыж з вёскі Вялікія Дольцы на Ушаччыне гаварылі, быццам некалькі разоў яго спрабавалі перавезці на могільнік і паставіць замест помніка. Але невядома адкуль з'яўлялася нейкая таямнічая сіла і не давала спакою тым, хто перавозіў крыж. Таму такія людзі заўсёды мусілі вяртаць крыж на старое месца.

10 Зак.492

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтульні душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел VI

ДРЭВЫ

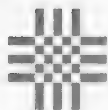

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звоноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Дуб Якуб каля в. Казлы, Нясвіжскі р-н.

Невыпадкова з вобразам сусветнага дрэва звязаны лік тры. Падзел чароўнага дрэва на тры часткі адпавядае траістасці міфічнага сусвету. Дарэчы, колькасць жывёл, у якіх ператвараецца міфічны Баян — таксама тры: арол, вавёрка («мысь») і воўк. Кожны вобраз суадносіцца з трыма ўзроўнямі Сусвету: арол адпавядае небу, вавёрка — сярэдняму ўзроўню, воўк — дольняму свету.

У міфа-паэтычнай карціне беларускага свету разнастайныя дрэвы выступалі сімваламі вечнага жыцця і ўяўлялі сабою сусветную вось, розныя ўзроўні якой тлумачылі светабудову ўсяго космасу. У нашай міфалогіі камель сусветнага дрэва заўсёды асацыяваўся з сярэдзінным узроўнем — зямлёй і чалавечым родам, які жыве на ёй. На вяршыні такога дрэва, якая

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святы дуб, з-пад каранёў якога выцякае крыніца, в. Радзюкі, Навагрудскі р-н.

Беларусі да сакральных дубоў прыходзілі на Радаўніцу, ахвяравалі ім памінальныя стравы, а на іх галінках развешвалі ручнікі і стужкі. Невыпадкова многія курганныя могільнікі ў нашай краіне часта месцяцца менавіта ва ўрочышчах пад назвамі *Дубкі, Дубняк, Дубішча, Дубавіца, Дубовы Грудок, Дубет, Задубенне*, інш.

Згодна з народнымі павер'ямі і фальклорнымі тэкстамі, на вяршыні дуба сядзеў цар птушак — арол або сокал. Успомнім валачобную песню: *...Вырас дубок тонак, высок, // Тонак, высок, падгалісты. // А на том дубу чоран арол, // Чоран арол гняздзечка ўець.*

У беларускіх казках даволі часта сустракаецца такі эпізод, калі па дрэве герой трапляе ў нябеснае царства. Але яшчэ часцей гэта здараецца з нябожчыкамі. Нездарма ў нашай мове ёсць фразеалагізмы і словы кшталту *глядзець у дуб, даць дуба, адубець* і г. д. Так у народзе гаварылі пра безнадзейна хворых,

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераслалі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святы дуб каля в. Чаша, Клецкі р-н.

Каб над іхнымі галовамі толькі мірныя вятры праляталі, ды адно з жыватворнымі даждждамі!

Маладыя кланяліся дубу, а за імі і ўся вясельная дружына. Пасля на палянцы каля дуба пачыналі спяваць і танцаваць.

Культ дуба ў нашых продкаў заўсёды звязваўся з культам бога навальніцы і маланкі Перуна. Паводле нашых старажытных уяўленняў, *Пярун выязджаў з свайго раскошнага замка і прычэсваў зялёны дуб, які там стаяў*. Здаўна вядомы старадаўні звычай здабывання агню ад трэння адзін аб адзін кавалкаў дубовага дрэва. Калі разглядаць гэтае святое дрэва ў якасці сусветнага, то, згодна з народнымі ўяўленнямі, ля кораня дуба сядзіць праціўнік Перуна — міфічны Змей, ахоўнік уваходу ў царства памерлых. Падобны матыў сустракаецца і ў замове ад укусаў гадзюкі:

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святая сасна на прошчы ў лесе каля в. Будча, Ганцавіцкі р-н.

жар-птушку, а яна зробіць чучала. Паляўнічы без вялікай ахвоты пагадзіўся. Ён доўга блукаў па лесе, аж нарэшце стаміўся ды сеў адпачыць пад хвойкай. І тут раптам чуе: нешта шамаціць на дрэве. Падняў галаву, а там жар-птушка. І хоць паляўнічы шкадаваў птушкі, але забіў-такі яе і радасны паляцеў да жонкі. Толькі калі падходзіў туды, дзе стаяў іх палац, то ўбачыў на тым месцы вялікае возера. Паляўнічы разам з стрэльбай і забітай птушкай з роспачы ступіў у возера і доўга йшоў, аж пакуль не накрыла яго з галавою цёмная вада.

Паклонная сасна была на Святой Гары недалёка ад вёскі Стралкі Верхнядзвінскага раёна, якую не так даўно скапалі. Каля гэтай сасны заўсёды адзначалі Купалле. На балоце каля вёскі Шаршуны Мінскага раёна пра тры сасны, якія раслі адна пры адной, існавала паданне, быццам там правалілася царква. Яшчэ зусім нядаўна ў адтуліну адной з соснаў клалі грошы.

Святая сасна ў в. Старыя Пышачы, Крупскі р-н.

У вёсцы Старыца на Капыльшчыне старыя людзі і сёння ўспамінаюць вялікую сасну пры дарозе. Некалі прыносілі сюды ахвяраванні: ільняныя вырабы, кветкі, нацельныя крыжыкі. Пасля знішчэння сасны людзі прыходзяць на тое месца па пэўных святах і кладуць на пень грошы. Пра дрэва хадзіла паданне, быццам аднаму селяніну, хвораму на вочы, прысніўся прарочы сон: каб вылечыцца, ён мусіць паставіць крыж побач з сасной — паставіў і сапраўды неўзабаве паправіўся. Ад тае пары сюды людзі носяць ахвяры.

Лекавыя хвоі ёсць і ў Крупскім раёне. Скажам, у вёсцы Старыя Пышачы вераць: калі хворы чалавек абдыме святую сасну і пратрымаецца так некалькі хвілін, дык да яго памалу вернецца здароўе. А ў былой вёсцы Ліцвінка на святой сасне быў выбіты крыж. Калі хлопцы адыходзілі ў войска, то на развітанне падыходзілі да сасны, каб дакрануцца і пастаяць так колькі хвілін.

У вёсцы Мішневічы Шумілінскага раёна святой лічаць старую хвою, што расце побач з вялікім каменным крыжам.

11 Зак. 492

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гары-гарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Борць на дрэве, могілкі ў в. Іовічы, Салігорскі р-н.

разе верылі, быццам жыхары дамоў захварэюць на каўтун, а ў другім — будуць пакутаваць на сухоты. Дрэвы ж з «прыстоем» наогул маглі паўплываць на з'яўленне ў дачкі гаспадароў пазашлюбнага дзіцяці.

Шмат забабонаў звязана з дубам. У наш час 7 ліпеня — на праваслаўнага Яна — на Святым возеры, што каля вёскі Шапялевічы Круглянскага раёна, у лесе адбываецца фэст і вадасвяцце. Паводле традыцыі, у час фэсту старыя жанчыны стараюцца сарваць з навакольных дубкоў маленькія галінкі з лісткамі і памачыць іх у азёрнай вадзе. Потым гэтыя галінкі нясуць дадому і кладуць за абразы. На працягу года яны лічацца абярэгам ад усялякіх хвароб і няшчасцяў.

Крыніца паміж вёскамі Янава і Серкавіцы Талачынскага раёна называецца Барыса-Глебскай святой крыніцай.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

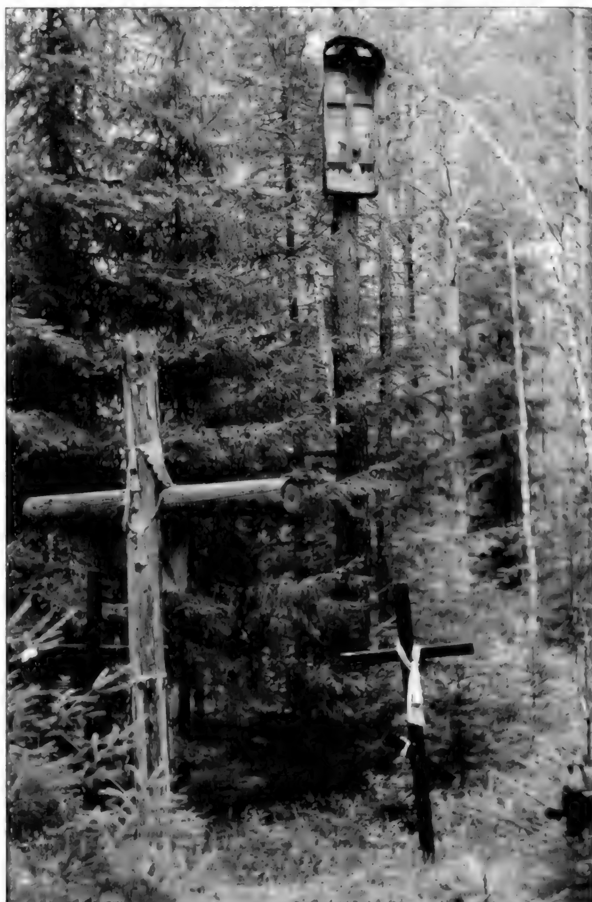

«З'яўленне абраза» на сасне побач са святой крыніцай каля в. Ніўкі, Лагойскі р-н.

абраз Божай Маці. Потым ён час ад часу аб'яўляўся на старой ліпе, што расце на адным з астравоў.

Часта ў паданнях расказваецца, што абразы з'яўляюцца і на соснах, прыкладам, у Шклове, Халяўшчыне (цяпер Аколіца) Мінскага раёна, каля былога мястэчка Гавязна (цяпер Вішнявец) Стаўбцоўскага раёна. У паданні пра шклоўскую ікону гаворыцца, што яе з'яўленне было ў старым сасновым лесе на беразе Дняпра. Неяк дзеці выпадкова закінулі чаравік у дупло і не змаглі яго дастаць. Паклікалі дарослых, а тыя ўбачылі, што на самым дне дупла ляжыць дзіўны абраз. Прывялі на месца здарэння святара, але выцягнуць яго так і не здолелі. Тады на гэтым месцы пабудавалі Уваскрасенскую царкву, а дрэва з абразом засталося ўсярэдзіне ў храме.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Святы гаёчак на ростанях у в. Струбніца, Мастоўскі р-н.

Гаюна ў выглядзе старога, парослага сівым мохам. Звонку ён нагадвае мядзведзя. Калі селяніну трэба было нарыхтаваць на будоўлю лесу, то ўвечары напярэдадні ён абавязкова ішоў у лес і ў намеркаваным месцы клаў на пянёчак гасцінец —ахвяраванне. Нараніцу знікненне пачастунка значыла згоду Гаюна на высрубы, а не — трэба было шукаць іншага месца. Паводле міфалагічных уяўленняў, у Гаюна ёсць і ўнучкі Гаёўкі. Яны вельмі падобныя на звычайных сельскіх дзяўчат, такія самыя гарэзлівыя і непаслухмяныя. Таму дзед забараняе ім выходзіць па-за межы лесу. Але ў купальскую ноч іх цягне да вогнішча, яны дурэюць у жыце, збіраюць зёлкі. Чалавек неўпрыкмет можа пайсці за імі, і яны прывядуць яго да кветкі шчасця.

Раней на Смаргоншчыне існаваў лес Божы Дар. А каля Гродна быў гай, прысвечаны боству Гардуніцу. У даўнія часы каля старажытнага Турава расла Княжая Дуброва, якая лічылася святым гаем тураўскіх князёў. А ў Рэчыцкім раёне каля Васілевічаў стаяла Залатая Дуброва. Побач з вёскай Ніз

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гары-гарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку ХХ ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звaноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел VII

ГАРАДЗІШЧЫ І СЕЛІШЧЫ

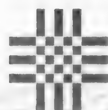

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гары-гарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Гарадзішча каля в. Гарадзішча, Воранаўскі р-н.

радзец, у народзе існуе і шмат іншых. У некаторых месцах рэшткі старажытных умацаваных паселішчаў далі назвы вёскам і мястэчкам, як, прыкладам, мястэчка Гарадзішча ў Баранавіцкім раёне і вёска Гарадок у Глускім, інш. Часта гэтыя назвы ўключаюць у сябе прыметнік, які канкрэтызуе базавы назоўнік: *Ніжні Гарадок, Асінагарадок, Малы Гарадок.* У XV ст. Полацкае гарадзішча ў дакументах запісана як *Старое Гарадзішча.* Ёсць і такія назвы, як *Гарадзінка, Гарадцы, Гародкі, Гародна, Гарадзішчайка* і да т. п.

Пра шмат якія гарадзішчы ў паданнях гаворыцца, што на тых месцах даўней жылі асілкі ці браты-асілкі, разбойнікі, які-кольвечы князь, княгіня, кароль або каралева. Прыкладам, у Кажан-Гарадку Лунінецкага раёна гарадзішча завецца *Авідава Гара*, бо, маўляў, там даўней жыў рымлянін Авідзій. Вельмі часта гарадзішча ў паданнях звязваецца з месцам бітвы. Так, нібыта на адным з гарадзішчаў каля мястэчка Косава Івацэвіцкага раёна на насыпаных валах ваявалі два князі, родныя браты. На Случчыне на адным з гарадзішчаў валы быццам бы зрабіў нейкі князь Мячэй, які з сваёй дружынай бараніўся ад іншага князя.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Гарадзішча Замак Рагнеды каля в. Гарадок, Маладзечанскі р-н.

Паводле падання, тут жылі сыны князя Уладзіміра. У гэтым жа раёне каля вёскі Хатаевічы (сучасная назва *Акцябр)*, пры ўпадзенні рэчкі Дрылянкі ў Дзвінасу ёсць Замчышча ва ўрочышчы Дварышча, дзе жыла нібыта нейкая княгіня Орская. Пры наступленні шведскага войска ў час вайны яна схавалася ў сваім замку. Неўзабаве шведы яго падпалілі, і ў выніку княгіня загінула.

У XIX ст. у вёсцы Замасцяны Валожынскага раёна было запісана паданне пра гару Замчышча, аточаную непраходнымі балотамі і густа парослую лесам. Паданне расказвае:

Некалі на гэтым месцы стаяў княскі замак. Адзінага князева сына гадавала простая вясковая дзяўчына. І вось хлопчык пабег купацца на рэчку ды ўтапіўся. Дзяўчына паляцела з роспачы да крыніцы, з якой выцякала рэчка, і закрыла яе патэльняй. Ад тае пары рэчка стала перасыхаць і зрабілася тут балота. А ўсё таму, што ніяк не знойдзецца смелы і адважны чалавек, які б дастаў з крыніцы тую патэльню. Людзі баяцца, каб не знесла іх вялікая патока вады.

Паданні пра ўзвядзенне гарадзішчаў з назвамі *Замак* вельмі падобныя да паданняў пра гарадзішчы з назвамі *Гарадзішча, Гарадок, Гарадзец.* Найчасцей расказваецца, што

Гарадзішча Замкавыя валы ў в. Горы, Горацкі р-н.

іх насыпалі салдаты варожага войска. І зазвычай зямлю яны насілі ботамі або шапкамі. А ў Грэску на Случчыне цяпер кажуць па-іншаму: гару Замак нанасілі людзі з усёй Беларусі, прычым кожнаму досыць было кінуць па жменьцы. На гары Замак каля вёскі Цілеўцы, што на Браслаўшчыне, паводле падання, некалі месціўся «*ўмацаваны лагер войскаў Сапегі ў час вайны з Напалеонам*», а ў нізіне пад назвай *Выгарады* трымалі вайсковых коней.

Гарадзішчы з назвай *Замак* у паданнях вельмі часта звязваюцца з якім-небудзь князем або княгіняй. У сярэдзіне XX ст. у Замосці на Уздзеншчыне пра гару Замчышча гаварылі, быццам там некалі стаяў *замак славянскага князя, а цяпер там закапаныя залатыя вароты і скрыні з залатымі манетамі. Сярод гары ёсць маленькае возера, у вадзе якога адлюстроўваецца частка замкавай сцяны.*

У мястэчку Раманава (цяпер Леніна) Слуцкага раёна на гары Замак нібыта жыў князь Раман. Яго дачку хацелі выдаць замуж, але ад вянца яна ўцякла з царквы ў замак па падземным ходзе, потым выбегла на ўмацаваны вал і адтуль кінулася ў студню. Згодна з іншым паданнем, на гэтым месцы стаяў замак князёў Алелькавічаў. У вёсцы Зборск Асіповіцкага раёна ў старажытным замку жыла некалі княгіня

13 Зак. 492

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гары-гарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Гарадзішча каля в. Замошша, Сенненскі р-н.

неяк прыйшоў адзін чалавек і папрасіў сшыць яму «*ні тое, ні сёе*». Асілак выканаў недарэчную просьбу, і той чалавек атрымаў адзенне пашытае абы-як, але пасля гэтага пакрыўджаны волат кінуў шыць наогул, колькі б яго ні прасілі. Дарэчы, такі матыў падання мае падабенства з паданнямі пра камяні-краўцы і камяні-шаўцы, дзе фігуруюць міфалагічныя персанажы, звязаныя з хтанічнай сферай і замагільным светам.

Сустракаюцца і такія паданні пра гарадзішчы, згодна з якімі на гэтых аб'ектах існавалі некалі паганскія капішчы. Прыкладам, у вёсцы Васькаўцы Маладзечанскага раёна, Войстам — Смаргонскага, Свір — Мядзельскага, Лоск — Валожынскага, Бяліца — Мінскага, Горная Веравойша — Аршанскага і г. д. Пра гарадзішча Гарадок каля Пагоста Зарэчнага — Ровенская вобласць на Украіне — у пачатку XX ст. гаварылі, што там была святыня агню. А на гарадзішчы каля вёскі Васькаўцы Маладзечанскага раёна ў паганскія часы, згодна з паданнем, адбываліся ахвярапрынашэнні. На Аршаншчыне каля вёскі Сімахі на беразе Дзевінскага возера ёсць гарадзішча пад назвай *Царкавішча*, дыяметр пляцоўкі і вышыня якога па 20 м. Паміж гарой і возерам ляжыць курганны могільнік. Старажылы

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Гарадзішча на беразе воз. Неспіш,
дзе, паводле падання, затоплена залатая лодка,
в. Маскавічы, Браслаўскі р-н.

Паслядоўнасць гэтых паданняў у тым, што легендарныя скарбы час ад часу з'яўляюцца на гарадзішчах. Прыкметай такой з'явы лічацца сінія або жоўтыя агеньчыкі, якія зіхацяць уначы на валах гарадзішча. Калі хто з людзей пабачыць такое дзіва, то адразу кідаецца шукаць скарб, але дарма. Зазвычай скарб выходзіць на паверхню на Купалле, так, прыкладам, кажуць у вёсках Дзехцярова на левым беразе ракі Дрысы і былой Латыгава Верхнядзвінскага раёна.

Захавалася шмат паданняў пра скарбы Езярышчанскага гарадзішча ў Гарадоцкім раёне на паўночным усходзе Беларусі. У адным з іх гаворыцца, што ў час нападу рускіх на замак стары пастух збег адтуль па возеры, а як плывучы сродак ужыў звычайныя дзверы. Пасля разбурэння горада ён вярнуўся і знайшоў у валах гарадзішча склеп з усялякім багаццем. Ёсць і другая, больш падрабязная, версія падання:

У мястэчка да рыбака Вяхоткі завіталі неяк уночы трое невядомых і папрасілі, каб перавёз іх праз возера да гарадзішча, якое ляжыць там на востраве. Як толькі Вяхотка перавёз тых на востраў, яны падышлі да аднаго вала, а там расла

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтульки душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел VIII

КУРГАНЫ

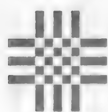

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Курганы каля в. Каханаўшчына, Мінскі р-н.

звычай вельмі старажытных паводле сваіх вытокаў — гаворыцца пра канфлікт паміж двума вяселлямі.

Каля вёскі Капцэвічы ў Петрыкаўскім раёне курганы завуць *Дзявічыя Магілы* і кажуць, што ў іх пахаваны дзяўчаты-воіны. Згодна з некаторымі сюжэтамі паданняў, на месцы кurганоў ваявалі два князі, у іншых варыянтах — каралі ці паны, нейкая «баба», дзве сястры. Так, пра курган, што каля Заслаўя пад Мінскам, расказваюць:

Было дзве сястры: старэйшая — прыгажуня, а малодшая — брыдкая. І от дзіва! У брыдкую закахаўся менскі князь. Дык старэйшая задумала звесці суперніцу са свету чароўным зеллем. Але калі яна несла зелле праз лес, то спужалася нейкае здані, што заступіла ёй дарогу. З перапуду красуня кінулася ў рэчку і загінула. А шчаслівейшая малодшая сястра насыпала над яе магілай курган.

У паданнях пра курганы вельмі часта падкрэсліваецца, быццам яны ўзніклі таму, што салдатынанасілі зямлю шапкамі або каскамі, нават пілоткамі. У іншых версіях — ботамі або жменямі. Пра некаторыя курганы кажуць, быццам гэта насыпы адмыслова ўзведзеныя для назірання за ворагам. Курганы каля Смаргоні паданне атаясамлівае з месцам першай ваеннай сустрэчы шведаў з расейцамі. На гэтым месцы быццам бы Карл XII збіраўся даваць генеральны бой, і таму шведы пачалі насы-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Курганны насып каля в. Малы Азярэцк, Сенненскі р-н.

У вёсцы Чэрнікаўшчына Дзяржынскага раёна на беразе ракі Усы навуковец выпытваў у мясцовых людзей, хто, на іх думку, пахаваны ў курганах. Сяляне адказвалі: «мусіць, французы», а адзін з іх, вельмі стары, заўважыў: «гэта паганскія магілы». Пазней даследчык апытваў жыхароў з навакольных мясцін Барысава. Мясцовыя людзі тады называлі курганы «шведскімі магіламі», а на пытанне, чаму не французскія, людзі падкрэслівалі, што курганы не могуць быць французскімі магіламі, бо жывуць яшчэ тыя, хто памятае вайну 1812 г. Але на пачатку XX ст. у Аздзяцічах на Барысаўшчыне ўжо гаварылі пра мясцовыя курганы як пра рэшткі напалеонаўскага адступлення. У Кахоўцы каля Віцебска расказвалі, што ў курганных насыпах пахаваны «французы напалеонаўскага войска 1812 года» і г. д.

Часта ў выніку напластаванняў у свядомасці людзей розных эпох блытаюцца назвы, падзеі, асобы, і тады яны паўстаюць у паданнях з розных гістарычных рэалій. Так, на Гомельшчыне адзін з курганных могільнікаў успамінаецца як месца баёў «шведаў, французаў і Чынгіз-хана». Пра курганы на левым беразе ракі Басі, што каля Чавусаў на Магілёўшчыне расказвалі, быццам адныя насыпы ўзведзены над загінулымі татарамі і літоўцамі, а другія — магілы смаленцаў. Курганы каля былой вёскі Спіцы ў Сенненскім раёне паданне звязвае з прусамі.

Пра некаторыя курганныя могільнікі можна прывесці па некалькі варыянтаў паданняў. Прыкладам, археолаг У. Бага-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Курган у дуброве. Чыгуначны прып. Рошча, Мінскі р-н.

У вёсцы Воля Кухоцкая на Брэстчыне ў XIX ст. было зафіксавана паданне пра тры вялікія курганы. Адзін насып называлі *Татарскі*, другі — *Жыдоўскі*, а трэці — *Дзехцяроўскі*. У першым, паводле падання, нібыта пахаваны татары, у другім — прыгнаныя аднекуль габрэі, а ў трэцім — хрысціяне.

Асабліва ў народзе вылучаюць адзінкавыя курганы. На мяжы Пскоўскай вобласці і Гарадоцкага раёна такі курган завуць *Дзявічая Гара*. Згодна з паданнем, у ім пахавана дзяўчына, якую забіў багатыр. Курган у вёсцы Пігасы Драгічынскага раёна лічыцца месцам пахавання рускіх вояў, якія загінулі ў бойцы з мангола-татарамі. Курганны насып каля вёскі Пратасы Акцябрскага раёна завуць *Княжым* і ўспамінаюць, што там пахаваны князь і ягоная дружына. Курган на высокай гары, што на левым беразе Прыпяці каля Турава, лічыцца магілай двух вояў з аховы князя Вячаслава. Курган каля вёскі Ніўкі Барысаўскага раёна называлі *Магіла Купца* або *Малатоўка* і расказвалі, што купец прасіў людзей, каб па смерці яму насыпалі над магілай вялікі курган і нават пакінуў для гэтага шмат грошай. Каля вёскі Савенічы ў Сенненскім раёне, паводле падання, у кургане пахаваны «арап» і г. д.

На Ушаччыне ёсць курган з цікавай назвай *Сліва-Магіла*. Расказваюць пра яго і дзіўнае паданне. Быццам жыла некалі вяль-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Курганны насып каля в. Селішча, Лагойскі р-н.

ноў у Лёзненскім раёне стаяў вельмі стары чатырохканцовы дубовы крыж. У канцы XIX ст. жыхары вёскі Валынеж Касцюковіцкага раёна звярталіся да святара, каб дазволіў паставіць крыж на кургане, што лічыўся магілай волата. Ім адмовілі. Тады людзі абсадзілі курган маладзенькімі бярозкамі. Цяпер на гэтым месцы могільнік, сярод якога ўзвышаецца знакаміты курган, а вакол шуміць лістотай бярозавы гай. На дрэве каля кургана Княжая Магіла недалёка ад пасёлка Урэчча Любанскага раёна некалі заўсёды віселі драўляная шабля і стрэльба.

У сярэдзіне XIX ст. граф Канстанцін Тышкевіч вывучаў на Лагойшчыне курганы, а дапамагалі яму ў гэтым прыгонныя сяляне. Калі яны, раскопваючы курган, даходзілі да касцяка пахаванага некалі чалавека, то з жаху адразу кідалі рыдлёўкі і пачыналі маліцца за спакой гэтага нябожчыка. Ніхто і нішто не магло іх у гэты час прымусіць раскопваць курган далей. Графу нічога не заставалася, як самому далей капаць. Тады сяляне былі ўпэўненыя, што грэх за зробленае застанецца толькі на ім. У канцы таго самага стагоддзя святар Сынкавіцкага храма Я. Міхайлоўскі ў Зэльвенскім раёне надумаўся таксама раскапаць курган, які знаходзіўся каля вёскі Новыя Орлавічы Слонімскага раёна, але мясцовыя лю-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел IX

СТАРЫЯ МОГІЛЬНІКІ

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Укрыжаванне на старых могілках у лесе каля былой в. Кустаўніца, Мазырскі р-н.

водле падання, тут лютавала страшэнная халера, а могілак яшчэ не было. Людзі прасілі ў каменя, каб ён збавіў іх ад пошасці. Але марныя былі іх просьбы і намаганні, з кожным днём колькасць памерлых большала. І тады пастанавілі на гэтым месцы ўзвесці храм, каб маліцца там за збавенне грэшных душ. Тады вакол храма і зачалі хаваць памерлых ад жудаснай хваробы. З часам могільнік зрабіўся месцам пахавання для ўсіх тутэйшых.

Як і пра іншыя сакральныя аб'екты, пра старыя пахаванні таксама бытуюць паданні, быццам на месцы могілак некалі праваліўся храм. Такія паданні зафіксаваны ў вёсцы Папялы на Глыбоччыне, мястэчках Чарнаўчыцы каля Брэста, Кублічы на Ушаччыне і ў Чашніках. У вёсцы Гарадзец Кіраўскага раёна лічыцца, што на месцы старых могілак праваліліся царква, але некаторыя людзі выратаваліся. А па святах, калі ў падземным храме ідзе набажэнства, можна пачуць гукі званоў. У вёсцы Стража таго самага раёна паданне кажа, што некалі ў час адпявання нябожчыка на могілках раптам правалілася капліца разам з людзьмі.

У вёсцы Малы Рожан Салігорскага раёна старыя могілкі некалі звалі Папоўшчынай. Паводле падання, на іх месцы ні-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Усыпальніца на могілках у г. п. Узда

Вельмі часта на агульных могільніках, як, прыкладам, у вёсках Лебедзева Маладзечанскага раёна, Калюжыца — Бярэзінскага, Нача — Воранаўскага, Хрулі — Лідскага, Ізюмава (Дурынічы) — Бабруйскага, трапляюцца шляхецкія пахавальні. Скляпы-пахавальні будавалі і ў парках пры вялікіх маёнтках, асабліва па берагах рэк, як у вёсцы Барбароў Мазырскага раёна, Гняздзілава — Докшыцкага, Сула — Стаўбцоўскага. Пахаванні заможных людзей, якія ахвяравалі частку сваіх грошай на будоўлю храмаў або займаліся дабрачыннай дзейнасцю, можна сустрэць у храмах, побач з імі ці ў храмавых сутарэннях. І ўласціва гэта як каталіцкай, так і праваслаўнай традыцыі. Такія пахаванні ёсць у Нясвіжы, у вёсцы Варонча Карэліцкага раёна, Нача — Воранаўскага, Данюшава — Смаргонскага, Беліца — Маладзечанскага, Раванічы — Чэрвеньскага і г. д. У канцы XIX — пачатку XX стст. на тэрыторыі За-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапаможэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Стары могільнік каля в. Майск, Бялыніцкі р-н.

Мікалаеўскія і *Старасвецкія Магілы*. Ёсць назвы могільнікаў, якія ўтварыліся ад імёнаў ці прозвішчаў тых людзей, што быццам пахаваны ў гэтых магілах. У Навагрудку ёсць гара, дзе з XVII ст. да 20-ых гадоў XX ст. быў могільнік. Пра яго і сёння можна пачуць, быццам там пахаваны кароль Міндоўт разам з сваім залатым тронам. Назва *Хрысцініны Лядцы* каля Бягомля Докшыцкага раёна нібыта паходзіць ад таго, што першай на могільніку была пахавана нейкая Хрысціна. Зафіксаваны і такія назвы, як *Дуніч-Магіліцы* і *Цыклідзін Курган*.

Існуюць назвы, звязаныя з асобнымі надмагіллямі. Яшчэ ў сярэдзіне XIX ст. у Пінску на могілках пры Фёдараўскай царкве ляжаў вялікі камень, які звалі *Княжы*, або *Княжацкі*. Але потым ён нібыта ўвайшоў у зямлю, а паводле іншай версіі, быў перанесены на новы могільнік.

Скарбы і здані

На могілках, як і на курганах, згодна з паданнямі, часта закапаныя скарбы, каля іх, асабліва ўначы, з'яўляюцца здані. У вёсцы Дзераўной на Лагойшчыне на старых могілках нібы-

Старадаўні могільнік у в. Карытніца, Бялыніцкі р-н.

та закапана скрыня з грашыма. Апоўначы, кажуць мясцовыя, можна пабачыць сполахі агню, а потым і нейкую «барышню» з скрыняй у руках. Але не паспее чалавек уцяміць што да чаго, як скрыня адразу ператвараецца ў белага мядзведзя. Каля вёскі Імянін Драгічынскага раёна пра старыя могілкі некалі апавядалі, быццам штогод у Вялікую Суботу ў час змяркання і да поўначы тут з'яўляюцца сполахі, падобныя да языкоў полымя. Яны бываюць або белыя, або чырвоныя, або сінія. Лічыцца, што гэта сушацца заклятыя грошы, закапаныя тут некалі шведамі.

І пра могілкі на вяршыні высокай гары сярод балота, што каля вёскі Санікі на Беласточчыне, кажуць, быццам у той гары закапаныя грошы ды ўсялякая зброя. Пра ўсё гэта пісалася на каменнай пліце, якая некалі ляжала на самай вяршыні. Але тую пліту неяк скінулі долу аб'езнікі памежнай варты. Яны не хацелі, каб гаспадар гэтай зямлі мучыў людзей і прымушаў іх раскопваць гару. Пліта звалілася і затанула ў балоце. Ад тае пары ўсярэдзіне ў гары ўтварылася глыбокая дзіра, а ў ёй дзверы.

У вёсках Васількоўка Лагойскага і Дамашкавічы Докшыцкага раёнаў пра стары могільнік у лесе на мяжы гэтых раёнаў людзі расказваюць, быццам на Тройцу тут бачаць жанчыну ў белым адзенні, чуюць нечыя галасы, плач. Каля былой вёскі Старына непадалёк ад мястэчка Пліса Глыбоцкага раёна на ста-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапаможэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Надмагілле «церамок» на могілках у в. Баркі, Клічаўскі р-н.

такі крыж лічыўся сімвалам сонца, культ якога ў тыя часы быў вельмі пашыраны.

У часы сярэднявечча надмагільныя крыжы найчасцей рабілі з сасны ці дубу. Калі крыж трухлеў і парахнеў, яго спальвалі, а попел закопвалі каля новага крыжа. Не так даўно з беларускіх могілак зніклі надмагільныя хаткі, гэтак званыя «церамкі». Некаторыя даследчыкі атаясамліваюць іх па выгляду з храмамі ідалапаклоннікаў. Навукоўцы высветлілі, што церамкі з'явіліся ў эпоху ранняга жалезнага веку. Пазней яны сустракаюцца ў славянскіх курганных пахаваннях. Па знікненні курганнага абраду пахавання церамкі сталі ўзводзіць над звычайнымі магіламі. На нашай тэрыторыі такі звычай дзе-нідзе дажыў да сярэдзіны XX ст., асабліва на Усходнім Палессі, на Бабруйшчыне і ў Падняпроўі, прыкладам, у вёсках Баркі Клічаўскага раёна і Гацькаўшчына каля Оршы. У 20-я гады XX ст. «старыя дамоўкі» або «церамкі» сустракаліся і на тэрыторыі Падзвіння. На могілках у вёсцы Уюн Быхаўскага раёна можна знайсці сляды спарахнелых церамкоў. Тутэйшыя людзі яшчэ помняць, як у сярэдзіне XX ст., калі «дзядкавалі», то праз акенца ў церамку ставілі нябожчыкам памінальную ежу, часта ў гліняным посудзе.

Надмагілле «наруб» на могілках у в. Хатынічы Ганцавіцкі р-н.

Шмат дзе на Магілёўшчыне захаваўся стары звычай абкладаць магілу бярвеннямі ці звычайнымі дошкамі ў некалькі вянцоў. Такія старадаўнія надмагіллі называюцца *абрубамі, надгробнікамі, грабнічкамі, грабаўцамі*. Часам такі абруб рабіўся адразу на дзве магілы і болей.

Дзе-нідзе, асабліва на Пінскім Палессі і захадзе Брэстчыны, надмагіллямі служылі дубовыя калоды — *нарубы*, якія ставілі на свята восеньскіх Дзядоў. На Радаўніцу побач з імі ставілі высокія драўляныя крыжы. Лічылася, што нарубы робяць дзеля таго, каб нябожчыкі не вярталіся з могілак дадому. У адмысловы раскол на нарубе мог устаўляцца яшчэ і маленькі драўляны ці металічны крыж. Існаваў звычай пакідаць на дрэве, з якога высякалі наруб, невялікі сук, а да яго потым дадавалі гарызантальную перакладзінку, у выніку выходзіў крыжападобны сімвал. У Маларыцкім раёне на Брэстчыне разам з нарубам на магілу клалі яшчэ прут, якім мералі труну для нябожчыка. На магілы, дзе былі пахаваны мужчыны, клалі дубовыя калоды-нарубы з

Яўрэйскія могілкі ў Ракаве, Валожынскі р-н.

узнятым даверху сучком. Крыжы, якія стаялі на жаночых пахаваннях, прыбіралі льнянымі фартушкамі.

Каменныя крыжы, адкапаныя на месцах старых пахаванняў, лічыліся і цяпер лічацца рэчамі з высокім статусам сакральнасці. Каля мястэчка Лукомль у Чашніцкім раёне ў канцы XIX ст. на могілках неяк выкапалі такі крыж. Яго паклалі на воз, але коні, кажуць, не далі рады рушыць з месца. Запрасілі святара, той адслужыў набажэнства і пакрапіў крыж святой вадой. Тады, нібыта, коні ў адно імгненне дамчалі той крыж да царквы. А ставячы новую царкву — крыж заклалі ў падлогу.

Існуюць паданні і павер'і пра некаторыя капліцы на могілках. У вёсцы Свіла Глыбоцкага раёна ў капліцы на могілках нібыта аб'явіўся цудатворны абраз Збаўцы. З гэтай нагоды побач з капліцай у канцы XIX ст. паставілі Крыжа-Уздвіжанскую царкву. У вёсцы Знамя (Старцавічы) Слуцкага раёна і цяпер расказваюць, што даўней на могілках была капліца, а ад яе цягнуўся падземны ход у манастыр, які стаяў на ўзвышшы сярод балот.

Сустракаюцца такія пахаванні, якія лічацца святымі і цудадзейнымі. Гэта зазвычай пахаванні нейкіх адметных асоб, якія пры жыцці доўга пакутавалі ці вялі аскетычны лад жыц-

Яўрэйскія могілкі каля в. Ленін, Жыткавіцкі р-н.

ця. Прыкладам можна лічыць вясковыя могілкі ў вёсцы Крысава Дзяржынскага раёна, дзе пахавана бажавольная Валянціна Мінская, што больш за трыццаць гадоў была прыкавана да ложка, але ўвесь гэты час лекавала і суцяшала людзей, прыводзіла іх да веры ў Бога. Праз сорак гадоў па смерці яе кананізавала царква і яна лічыцца мясцовай святой. Цяпер да яе магілы чыняцца масавыя паломніцтвы, людзі сюды ідуць, спадзеючыся на дапамогу.

Могільнікі, старыя пахаванні ўшаноўвалі ды сакралізавалі і іншыя народы, якія жылі на тэрыторыі нашай краіны. На Беларусі шмат яўрэйскіх, татарскіх, лютэранскіх і стараверскіх могільнікаў. Каля вёскі (Вялікія) Таронкавічы Лепельскага раёна ёсць вельмі стары могільнік, дзе яшчэ ў пачатку XX ст. была традыцыя збірацца ў жніўні ўсім навакольным яўрэям. Сюды прыязджалі нават яўрэі з Віцебска, Вільні, Мінска. Усе разам яны маліліся на роднай мове, ладзілі рэлігійныя спевы.

Даволі значнай яўрэйскай святыняй, якая захавалася на Беларусі, лічыцца і магіла слыннага знаўцы іудаізму, рабіна Ізраэля Меіра Кагана, больш вядомага як праведнік Хафец Хаім. Ён пахаваны ў мястэчку Радунь Воранаўскага раёна, дзе жыў і памёр у 1934 годзе. Тут у канцы 1869 года ён заснаваў адну з лі-

Татарскі могільнік каля в. Асмолава, Клецкі р-н.

чаных на тэрыторыі нашай краіны рэлігійных школ — іешыву, дзе дарослыя яўрэі паглыблена вывучалі Талмуд і Тору. Магіла Хафеца Хаіма захавалася на мясцовых могілках. Кожны год у пэўны дзень на радунскую святыню з усяго свету прыязджае каля дзвюх тысяч паломнікаў, тут яны шлюць малітвы Богу, спадзеючыся, што так хутчэй будуць пачутыя.

Некаторыя татарскія могільнікі на нашай тэрыторыі таксама ўважаюцца святымі. Гэта Новая Мыш у Баранавіцкім раёне і Смілавіцкі мізар — каля вёскі Дукоршчына Чэрвеньскага раёна. Татарскія могілкі каля мястэчка Сіняўка Клецкага раёна дапамагалі, як лічылася, жанчынам, што не маглі зацяжарацць. Сюды ішлі не толькі мусульманкі, але і іудзейкі, і хрысціянкі. На кусціках ядлоўцу яны завязвалі ручнікі або чырвоныя стужкі.

З XVIII ст. і да нашых дзён асаблівай пашанай вылучаецца Лоўчыцкі мізар у вёсцы Католышы Навагрудскага раёна, дзе стаіць і мячэць. Асноўная святыня на могілках — гэта пахаванне пастушка Кантуся Эўліі, пра якое захавалася вельмі цікавае паданне.

Шляхціц-мусульманін з Лоўчыцаў выправіўся да святых мясцінаў у Мекку. Покуль ён дабіраўся, у яго кончыліся грошы, і шляхціц нат не ведаў, як вярнуцца дадому. Але стала ведама, што ў гэтых мясцінах ці не штовечара бывае ягоны зям-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Жальнік у в. Дакучын, Крупскі р-н.

Згодна з народнымі паданнямі, у каменных магілах пахаваныя нашы продкі, воі, памерлыя ў час пошасці і голаду. Яшчэ лічыцца, што гэтыя магілы ўзніклі пасля нейкага пабоішча. А шмат камянёў тут, маўляў, дзеля таго, каб ваўкі і мядзведзі не павыцягвалі костак памерлых дзядоў. Сустракаюцца паданні, дзе гаворыцца, быццам у гэтых магілах пахаваны забітыя. Ці то ў бойцы паміж баярамі і крыжакамі, ці то ў вайну з татарамі, шведамі, французамі і г. д.

У Хаценчыцах Вілейскага раёна на месцы каменных магілаў некалі нібыта стаяў касцёл, які потым праваліўся пад зямлю. Пра могільнік *Баяры* каля вёсак Мілашэвічы і Навасёлкі Слонімскага раёна расказваюць, быццам раз на год баяры выходзяць з таго свету — і адразу пачынаецца навальніца, бліскаюць маланкі, ламаюцца дрэвы. А каму не пашанцуе апынуцца на могілках, таго разрывае на часткі. Часам баяры разам з ваўкамі цэлую ноч балююць, пяюць ваяўнічыя песні і да світанку паляць вогнішчы. У Навасёлках Ваўкавыскага раёна бытуе паданне, згодна з якім камяні, раскіданыя па полі, гэта не што іншае, як ператвораныя людзі. Яны былі ў працэсіі двух вяселляў, ехалі на шлюб і, як заўсёды ў паданнях такога тыпу, выпадкова сустрэліся па дарозе ў храм. Ніхто не хацеў схіляцца з дарогі, усчалася бойка, і Бог зазлаваў на іх ды ператварыў усіх у камяні.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Радуніца на могілках, в. Будзішча, Чачэрскі р-н.

ніца, Радуніцкія Дзяды або *Вялікдзень Мёртвых*. Амаль кожная сям'я ішла перш у царкву, а тады на могілкі. У некаторых рэгіёнах магілу палівалі мёдам і вадой. Потым рассцілалі на магільным насыпе абрус і пачыналі памінальны палудзень, частку страў і гарэлкі пакідалі «для мёртвых». А канчаўся дзень хатнім застоллем ці ў карчме. На ўсходзе Беларусі такі звычай існуе і цяпер. У некаторых мясцінах людзі ідуць на могілкі з самай раніцы, засцілаюць на магілах сваіх родных абрусы, моляцца і ідуць дадому. А дванаццатай гадзіне вяртаюцца і абедаюць, пераходзячы ад адной магілы да другой.

Даўней на тэрыторыі Падняпроўя перад днём памерлых разводзілі вогнішчы дзеля памяці кожнага нябожчыка, гэта называлася «грэць бацькоў». На памінальных вогнішчах пяклі рытуальную ежу — яечню, частаваліся ёю, потым скакалі праз вогнішча. Існаваў і такі звычай, калі на магілу высыпалі гарачае вуголле, якое прыносілі з хатняй печы. А гаршчок, у якім яго неслі, потым над магілай разбівалі ці ставілі ўверх донцам.

Пад канец кастрычніка — на пачатку лістапада пачыналіся восеньскія Дзяды. У гэтыя дні па некаторых рэгіёнах Беларусі таксама палілі памінальныя вогнішчы, клалі на магілы прыклады, ставілі крыжы і частаваліся рытуальнай ежай на памяць па памерлых. Паводле сведчанняў этнографаў, яшчэ ў сярэдзіне XIX ст.

Старыя могілкі з нарубамі ў в. Гацькаўшчына, Аршанскі р-н.

каля мястэчка Германавічы Шаркаўшчынскага раёна ў адну з восеньскіх памінальных начэй старыя людзі збіраліся ў каплічцы на могілках, дзе чынілі рытуальнае забойства казла. Потым яго рэзалі, варылі і з'ядалі, а тады спявалі памінальныя песні.

Успаміналі продкаў не толькі на Радуніцу ды на Дзяды, а шмат дзе і ў суботу перад Тройцай — на г. зв. Траецкія Дзяды. У некаторых вёсках па беразе Беразіны (Дняпроўскай) людзі ішлі на могілкі, дзе пахаваныя іх блізкія, «апраналі» крыжы ў своеасаблівыя фартушкі і стужкі або проста вешалі самаробную тканіну. Адзін кавалак тканіны праразалі пасярэдзіне, вешалі яго на крыж, потым падпярэзвалі стужкай або паяском. Выходзіла падобна на апранутую кашулю. Часам за паясок уторквалі штучныя кветкі.

А ў Докшыцкім раёне ў наваколлі Бягомля нябожчыкаў, памерлых да года, памінали менавіта ў спасаўскія дні. Для гэтага блізкія родзічы прыходзілі на могілкі папалудні і распальвалі агонь на магіле сваяка якраз пры нагах у яго. Праз які час прыходзілі іншыя людзі з вёскі і таксама прыносілі ежу, дровы. Пакуль ішло частаванне, палілі агонь, падкідалі ў вогнішча дровы, бо гарэць яно мусіла цэлую ноч.

З памінаннем продкаў звязаны і сакральныя кладкі з дрэва. Яшчэ ў XIX ст. у некаторых раёнах Беларусі, скажам,

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звaноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел X

ПЯЧОРЫ, ПАДЗЯМЕЛЛІ, ЯРЫ...

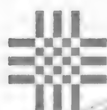

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Пячора на гарадзішчы Замак каля в. Рэчкі, Вілейскі р-н.

тах Гродзенскай і Віленскай губерняў. Прыкладам, пячора каля былога маёнтка Гедэйкі каля вёскі Стульгі Ашмянскага раёна лічылася колішняй царквой і мела назву Царкоўе.

У той жа час было зафіксавана паданне пра пячору каля мястэчка Масты на Гродзеншчыне і пустэльніка, які жыў у той пячоры пад гарой і карміўся з жабрацтва. Ён выходзіў на дарогу з сваім столікам, маліўся каля яго, а калі заўважаў каго з вандроўных, дык адразу хаваўся ў лес. На столік, які ён пакідаў пры дарозе, людзі клалі свае ахвяраванні. Жабрака і стол-ахвярнік можна параўнаць з язычніцкім капішчам і адмысловым жрацом-святаром.

Часта ў паданнях пра пячоры расказваецца, як місіянеры новай хрысціянскай веры на святых для язычнікаў узгорках ці гарадзішчах выкопвалі пячоры і сяліліся, каб праз сваё аскетычнае жыццё звяртаць увагу тутэйшых людзей на новую рэлігію. Падобныя легенды існуюць пра Маркаў манастыр каля Віцебска, пра манастыр сярод балот каля вёскі Вяляцічы на Барысаўшчыне, у Бялынічах і г. д. Прыкладам, пра Вяляцічы ў паданні гаворыцца, што на гары сярод балота аб'явіўся абраз Божай маці. Яго заўважылі два старцы, вяртаючыся з Кіева з пілігрымкі. Пазней яны пасяліліся ў пячоры на ўзгорку.

Згадваюцца пячоры і на Казацкай Гары ў Мазырскім раёне. Кажуць, што ў час дванаццацігадовай вайны рускіх і турак на чале з каралямі Шведам і Шмелем, апошнія ўвесь гэты

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул ператалі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звaноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Кажуць, што пад валамі Нясвіжскага замка знаходзяцца легендарныя падзем'і.

ца яшчэ пра адзін скарб, які схаваны сярод Лапянецкага лесу пад вялізным валуном з рознымі знакамі. У Смалянах Аршанскага раёна кажуць, што па тунэлі паміж царквой і замкам на тройцы коней некалі ездзіла каралева Бона. А ў Пінску яшчэ ў сярэдзіне XX ст. верылі, быццам у падзем'і хаваецца рыцар з залатой шпорай.

Асабліва цікавыя міфы пра рознага роду пачвар або жывёл, што жывуць у пячорах. Так, каля вёскі Гогалеўка ў Чашніцкім раёне бытуе паданне пра нейкага чароўнага Змея, які нібыта мог гаварыць чалавечым голасам і часам наватператвараўся ў чалавека ды жыў у пячоры пад агромністым каменем, які ў народзе так і празвалі *Змееў Камень.* Пра пячору ў вёсцы Рэчкі Вілейскага раёна ёсць павер'е, згодна з якім у кожнага, хто ўсуне руку ў тую пячору, яна адсохне.

У замкавых лёхах, згодна з паданнямі, жывуць здані, як скажам, у сутарэннях нясвіжскага ды гальшанскага замкаў. Тут можна сустрэць духаў памерлых не сваёй смерцю. Успомнім здань Барбары Радзівіл з Нясвіжа, празваную ў народзе *Чорнай Дамай.* Легенда кажа, нібыта кожную ноч яна абходзіць не толькі пакоі ў замку, але і вялізныя падзем'і з шматлікімі хадамі часоў сярэднявечча.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтульскі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Замкавы роў у Лагойску.

нібыта яна ўзялася з таго, што туды правалілася вясельная працэсія, якая тут спынілася і распачала скокі. А ўзнікненне ямы Бездань каля вёскі Навасёлкі Асіповіцкага раёна тлумачыцца тым, што на гэтым месцы была царква і за грахі людзей правалілася, цяпер толькі добрыя ды бязгрэшныя людзі могуць пачуць з яе глыбіняў гукі званоў. У Докшыцкім раёне недалёка ад вёскі Беразіно круглая яма завецца *Карагодзішча*. Лічыцца, быццам даўней там чыніліся ігрышчы і танцы.

З ямінай на ўзгорку ў вёсцы Лаўрышава Навагрудскага раёна звязана вялікая гісторыя. Мясцовыя жыхары надумалі знайсці рэшткі манастыра і ў 1872 годзе, пачынаючы ад Тройцы, цэлы месяц раскопвалі ўзгорак. Шмат хто з іх расказваў, якія цудоўныя рэлігійныя мроі і відзежы яны перажылі. У іх перад вачыма і вобраз Збаўцы праходзіў, і вобраз Божай Маці, і нейкага святога ў шатах, і выява цудадзейнага старца ў суправаджэнні чароўных дзетак з запаленымі свечкамі. Некаторым людзям здавалася, быццам яны ў сапраўдным храме і чуюць гукі набажэнства, а знойдзеныя ў пяску трэскі ўяўляліся ім абразамі святых. Ад іншых можна было пачуць, быццам на гэтым дзіўным месцы выкапалі з зямлі нейкую старажытную кнігу. Шмат чаго такога расказвалі тыя дзівакі, але галоўнае,

Замкавыя валы і роў у Навагрудку.

казалі яны, пабачыць такія незвычайныя рэчы могуць толькі маральна чыстыя людзі. І няма нічога дзіўнага, што пасля такіх аповедаў да яміны пайшлі шматлікія паломнікі.

Сюды імкнулі ўсе: і католікі, і праваслаўныя, яны прыязджалі і з Вільні, і з Слоніма, а тыя, хто жыў за Нёманам, пераправяляліся на пароме. Да ўзгорка трэба было ісці басанож, а мужчынам і без шапкі. Такім спосабам яны заходзілі ў яміну, бралі адтуль зямлю, завязвалі ў хусцінкі і з слязьмі ды малітвамі на каленях выносілі. На гэтым месцы лаўрышаўскі святар выслухваў людскія споведзі і маліўся за кожнага. Лічылася, што тут можна атрымаць духоўнае і фізічнае збаўленне. Дык яміну і празвалі *Святой*, а слава пра яе ўсё шырылася. Шмат хто прыходзіў сюды згодна з аброкам (абяцаннем). Але найвышэйшаму царкоўнаму начальству гэта не вельмі падабалася, і цудадзейную яміну закрылі, святара выслалі ў манастыр. А праз паўгода яму далі новую, бедную парафію. Ды неўзабаве па закрыцці святога месца ў абсягах Лаўрышаўскай парафіі маланкай забіла салдата і дзвюх жанчын, спаліла дзве хаты і капу жыта. Прычынаю ўсіх гэтых няшчасцяў сяляне лічылі закрыццё цудадзейнай і лекавай яміны.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Лагчына са святой крыніцай каля Замкавай Гары ў Капылі.

таго чалавека да самай вёскі, а потым раптам знікне. Каля вёскі Дзеракі (сучасная назва Горная) у Вілейскім раёне лагчына завецца *Мар'янін Луг* і лічыцца месцам заклятай рэчкі. Расказваюць, што тут на беразе ў хатцы з адным акном жыла некалі варажбітка Мар'яна. А ў лагчыне каля вёскі Грыцукі Вілейскага раёна нібыта затануў млын, які нейкая цыганка пракляла, бо побач утапіўся яе сын.

Архіўныя дакументы расказваюць, што ў XIX ст. у Тураве былі дзве лагчыны — Вялікі Перадол і Малы. Паводле падання, сюды сышліся тры народы: шведы, туркі і трэці невядомы — «белякі». Яны аблажылі горад з усіх бакоў, але тураўская княгіня, якая ў тыя часы кіравала горадам, абаранялася markнымі магічнымі спосабамі. Калі праз перадол яна кідала на ворагаў звычайную шчотку з свіной шчэццю, то перад ворагам вырастала сцяна чароту ды зараснікі лазы, і тыя не маглі рушыць наперад. Калі ж чараўніца кідала курынае яйка, то перад жаўнерамі яно разлівалася вялікім морам, за якім не відаць было горада. А яе тоненькая хустачка абярталася густым туманам, праз які ізноў жа нічога не разгле-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Вал Замчышча ў г. п. Копысь, Аршанскі р-н.

Наогул, на тэрыторыі Беларусі найменні ландшафтных і археалагічных аб'ектаў даволі часта звязваюцца з словам *змей* або *змяя*, што, бясспрэчна, ёсць адгалоскам старадаўняга культу гэтай хтанічнай жывёліны і ў народнай свядомасці захоўваецца як адзін з наймагутнейшых міфалагічных архетыпаў. У шмат якіх былінах, баладах і паданнях, дзе адлюстроўваюцца падзеі хрысціянізацыі, змей яшчэ і сімвал язычніцтва. У звязку з гэтым вартае ўвагі паданне пра цар-змея, што «меў на галаве дыяментавы грабеньчык-карону» — яно запісана пад Полацкам яшчэ ў XIX ст.:

...Неяк адзін пастушок надумаўся ўкрасці ў змея карону. Ён змайстраваў доўгую пугу і намазаў яе смалой. Малады вісус высачыў вужовага цара, зарваў у яго з галавы карону, а змей зачаў страшна сычэць. На тое сычэнне з усіх канцоў папаўзлі вужакі. Пастух з упуду кінуўся наўцёкі, а гадзіны — за ім. Доўга ішла пагоня, пакуль пастух не згледзеў манастыр, што пад Полацкам. І толькі зачыніўшы за сабой манастырскія вароты, хлопец уратаваўся.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліласся, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел XI

ДАРОГІ

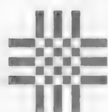

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Дарога ў лес каля в. Сафійск, Магілёўскі р-н.

праўдзівае здарэнне, у 1882 г. друкавалася ў газеце «Литовские Епархиальные ведомости». Там расказваецца пра незвычайны цуд, што адбыўся на дарозе каля вёскі Шырвін у Бераставіцкай воласці — цяпер Пружанскі раён. Нейкая сялянка ішла па дарозе да знахара, а калі апынулася каля Вербава леса, дык убачыла перад сабою дзвюх незвычайных жанчын. На ўсе бакі ад іх праменіла ззянне. Жанчыны загадалі падарожніцы бываць на гэтым месцы не менш чым тры разы на суткі і чытаць малітвы ўсім святым. А неўзабаве пра тое здарэнне пайшла ў наваколлі пагалоска, і пацягнуліся туды паломнікі. Іх лік часам дасягаў пяці тысяч чалавек. У якасці ахвяраванняў яны неслі грошы, палатно і да т. п.

Ёсць паданні і пра тое, як знаходзілі на дарогах розныя абразы. Так, людзі верылі, што Смілавіцкі абраз Божай Маці з'явіўся менавіта на дарозе. У XIX ст. расказвалі пра ікону, знойдзеную каля дарогі, якая вяла з горада Сянно ў Віцебск. Часам у такіх паданнях падкрэслівалася, што абраз аб'яўляўся то на камені, то ля крыніцы пры дарозе.

На дарожных працягах вылучаліся месцы небяспечныя і святыя. Сакральны статус мелі і асобныя дрэвы пры дарозе, гаі, бары, камяні ды крыніцы. На нечы аброк, у гонар якой па-

Скрыжаванне дарог каля в. Будзенічы, Барысаўскі р-н.

дзеі ці як знак аховы пры дарогах узводзілі крыжы — часцей драўляныя, але часам і каменныя, ставілі каплічкі. Прычынай аброку магла быць нечая хвароба, галодны год, пагроза эпідэмій ды інш. Пры дарозе, дзе каго спаткала нядоля, дзе хто загінуў, раней клалі камяні, галінкі дрэў ці рэчы загінулага. Сам звычай захаваўся дагэтуль, толькі цяпер такія месцы пазначаюць па-рознаму. На дрэва або на слуп, там, дзе адбылася трагедыя, чапляюць вянок, ставяць маленькі металічны крыж.

З дарогай звязваецца і чарада прымхаў ды забабонаў. Вядома, што калі гаспадар ішоў на поле сеяць і па дарозе сустракаў жанчыну, то адразу вяртаўся дахаты, а сваю працу адкладаў на наступны дзень. А калі ў сям'і чакалі папаўнення і хто з сваякоў знаходзіў на дарозе пугу, то гэта значыла, што народзіцца сын.

Асаблівая ўвага надавалася скрыжаванням, дзе магла сустрэцца ўсялякая нечысць. Праходзячы гэтае небяспечнае месца, трэба было абавязкова прыпыніцца, азірнуцца па баках і тройчы перахрысціцца. З скрыжаваннямі звязана шмат павер'яў і магічных дзеянняў. На Смаленшчыне быў звычай біць на скрыжаванні гаршчкі, з якіх абмывалі нябожчыка, ды спальваць салому, якая тым часам ляжала пад ім. У іншых

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя сьвяты выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

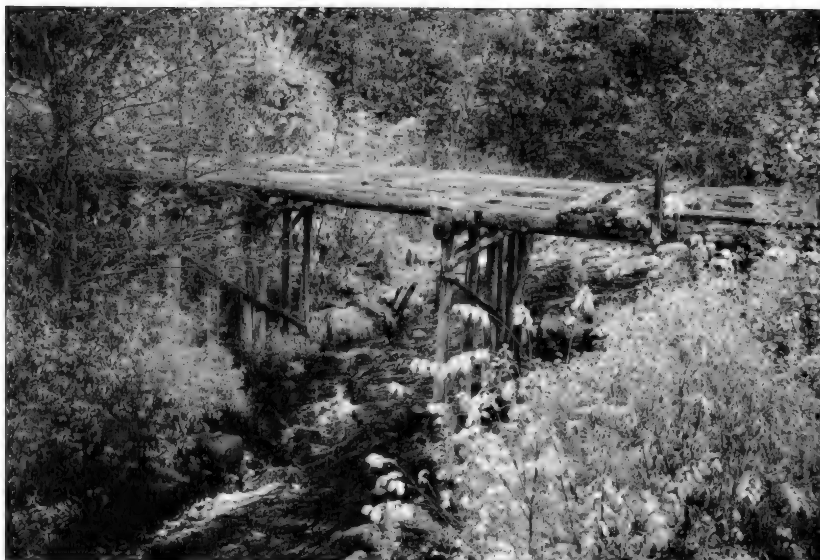

Мост праз р. Страча, Пастаўскі р-н.

Каля мастоў і вадзяных перапраў часта ставілі крыжы. Так, пры ўездзе ў вёску Пляцы Сенненскага раёна каля дарогі Орша — Сянно побач з мостам некалі стаяў каменны крыж. Пра ягонае паходжанне захавалася легенда. Лічылася, што гэтае месца выклятае, — праз мост без усякага следу некалі правалілася княгіня Сангушка — і князь гэты мост пракляў. А праз пэўны час тут з'явіўся і крыж.

Апрача ўсяго іншага, мост у міфа-паэтычнай карціне свету сімвалізуе лучнасць розных пунктаў сакральнай прасторы. Дык невыпадкова, што гэтае стварэнне рук чалавечых так авеяна паданнямі і забабонамі. У Горацкім раёне маладыя, якія па шлюбе ехалі праз мост, мусілі кінуць у рэчку кавалачак хлеба. Каля моста або пад ім святкавалі розныя абрадавыя святы, варажылі, варылі сакральныя напоі і г. д. Паводле некаторых павер'яў, душы памерлых па мосце трапляюць у неба.

Масты часта ўспамінаюцца ў беларускіх песнях, казках і г. д. У адной з казак, запісанай на Навагрудчыне ў сярэдзіне XX ст., расказваецца, як на адным з мастоў Кацігарошак знайшоў багатырскую булаву. Матыў знаходжання булавы на мосце звязаны з вельмі старажытнымі абрадамі і паданнямі. У казках мост будуецца на вачах у вандроўных герояў у найадказнейшы момант і ў найнебяспечнейшым месцы. А пера-

Мост праз раку Можа, в. Стары Сокал, Крупскі р-н.

права на той свет можа адбывацца па медным, срэбным або залатым мосце. Да таго ж, залаты мост можа быць з цудоўнымі райскімі дрэвамі і птушкамі.

Вельмі часта ў фальклоры надаецца ўвага і плыткім месцам на рацэ. Маюцца на ўвазе брады, тыя мясціны, дзе можна без лішніх перашкод перайсці або пераехаць на другі бераг. Для ландшафта Беларусі характэрныя такія назвы брадоў, як *Дзеўкін Брод* (Вілейскі раён), *Князеў Брод* (вёска Вяшэўка Бярэзінскага раёна), *Татарскі Брод* (вёскі Малькавічы Ганцавіцкага раёна і Мялешкавічы Мазырскага), *Шведскі Брод* (вёска Любашава Ганцавіцкага раёна) і г. д.

Татарскі Брод у Малькавічах быццам утварыўся таму, што ў час вайны татары адступалі якраз праз гэтую вёску і пратапталі яго. У Мялешкавічах брод нібыта пратапталі татарскія войскі, калі змагаліся з Літвой. У вёсцы Любашава пра Шведскі Брод ёсць паданне. Некалі праз вёску ішлі шведы, іх камандзір загадаў мясцоваму дзеду Любашу правесці войска да партызанаў найкарацейшай дарогай, каб заспець тых знянацку. Любаш, натуральна, павёў іх у супрацьлеглы бок, праз непралазны брод, дзе шведы і знайшлі сваю пагібель.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Прыдарожны каменны крыж у в. Заполле, Бялыніцкі р-н.

пладнасці і ўрадлівасці адышло да іншых боствау. Мабыць, Даўгінаўскі крыж ацалеў з тых часоў, калі Вялікую Багіню яшчэ не скінулі з п'едэстала, а ўсяляк шанавалі яе. Ужо вельмі даўно пра гэты крыж зафіксавалі два паданні. Згодна з адным, крыж пастаўлены Стэфанам Баторыем, а згодна з іншым — крыж паказваў на Кацярынінскі шлях.

Зазначым, у Беларусі пакуль што не выявілі аналагаў гэтага ідала-крыжа. Знаходжанне яго пры магістралі было занадта небяспечнае для старажытнага помніка, і дасведчаныя людзі надумаліся не пакідаць стод на адкрытым месцы, перавезці ў музей валуноў. Захоўванне крыжа ў музеі дазваляе паказаць яго большай колькасці людзей, даследаваць унікальны экспанат і расказваць пра яго ўсяму свету.

Прыдарожныя крыжы-ідалы таксама стаялі каля вёсак Грабаўцы і Залуззе Жабінкаўскага раёна. У 70-ыя гады XX ст. іх перавезлі ў Брэсцкі гістарычна-краязнаўчы музей. На скрыжаванні дарог каля вёсак Палачаны і Яхімоўшчына, што за 18 кіламетраў ад Маладзечна, ёсць мясцовая святыня — паклонны

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Прыдарожная каплічка, Вілейскі р-н.

Ён спалохаўся ды ад нечаканасці заенчыў. Пазбягаліся людзі, давялі вартага жалю небараку да вёскі і ўсё дзівіліся з такой праявы. А нараніцу гэты чалавек папрасіў, каб яго зноў завялі пад незвычайны крыж. Там ён пакаяўся, склаў ахвяраванне, і да яго адразу вярнуўся зрок. А крыж з тае пары лічыўся цудадзейным, яго перанеслі на скрыжаванне дарог Яхімоўшчына — Палачаны — Кабыльнікі (цяперашняя Зоранька).

Паданні пра гэты дзівосны камень жывуць не адно стагоддзе і перадаюцца ад бацькоў дзецям, тыя расказваюць іх сваім унукам і праўнукам. Мабыць, і Янка Купала, калі жыў і працаваў у Яхімоўшчыне, чуў пра камень. У гэта верыцца, бо ўся творчасць народнага паэта прасякнута адгалоскамі падобных легенд і паданняў.

У вёсцы Пліса Глыбоцкага раёна захаваўся вельмі стары каменны крыж. Некалі ён стаяў на Гасцінцы Вялікім або — на Альгердавым Шляху. Паводле падання, гэты крыж зрабілі

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Калона пры дарозе, в. Ятвяск, Шчучынскі р-н.

На Піншчыне каля дарогі Брэст—Гомель недалёка ад вёсак Ставок і Аснежыцы ва ўрочышчы Пясечна захавалася высокая калона Святога Яна. Некалі на ёй стаяла скульптура гэтага святога. Паводле аповедаў мясцовых людзей, калону паставіў пан як памятку па сваіх памерлых дзецях. Захаваліся калоны і каля вёсак Асошнікі Пружанскага раёна, Курчоўцы — Воранаўскага, Гарадзец — Шаркаўшчынскага, Вістычы — Брэсцкага, Фашчаўка — Шклоўскага і інш.

У XIX ст. у Мінску за Ігуменскай заставай стаялі пры дарозе, амаль побач, тры калоны. Месцічы казалі, нібыта іх узвялі над магіламі двух братоў Свентаржэцкіх, якія загінулі ў дуэлі за дзяўчыну. А трэцюю калону нібыта паставілі над магілай нейкай Феафілы Міладоўскай. Пры дарозе з Мінска на Навагрудак таксама некалі стаяла калона, якая называлася

Прыдарожная калона, в. Дзярэчын, Зэльвенскі р-н.

Вікенцьеўскі Слуп. Назва паходзіла ад драўлянай скульптуры дамініканскага манаха Вікенція, што месцілася на самым яе версе. Пра гэты помнік сярод мінчукоў вядома тры паданні: калона пастаўлена а) у 1824 годзе мінскім віцэ-губернатарам; б) на памяць аб збаўленні ад нейкай эпідэміі; в) паставіла маці губернскага радцы Вікенція Фрыбеса на памяць яго адмовы ад жаніцьбы з пакаёўкай губернатара Гецэвіча. У час паўстання 1863 года каля гэтай калоны маладыя людзі маліліся, спявалі гімны і збіралі грошы для паўстанцаў. Потым яе разбурылі царскія ўлады, а на тым месцы паставілі праваслаўную капліцу.

Да 1863 года пры ўездзе ў Лагойск з боку Мінска быў высокі каменны слуп, дзе ў залачоным арнаце стаяла статуя св. Яна, павернутая тварам да мястэчка. У адной руцэ святы

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Раздзел XII

МІФАЛОГІЯ І ГІСТОРЫЯ

ў мікратапанімічных назвах і паданнях

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камень са следам Святога Антонія каля касцёла ў в. Струбніца, Мастоўскі р-н.

З другім боствам, не менш важным для беларусаў, а першапачаткова, можа, і галоўным — Вялесам, або Воласам, звязана шмат сакральных аб'ектаў. Гэта бог падземнага свету, багацця і дабрабыту. Каля вёскі Крыжоўка пад Мінскам ёсць камень з назвай *Волас*, а на Ушаччыне — камень *Воласень*. Сустракаецца і найменне ручая — *Валосавіца*. Ужо за хрысціянствам гэтае магутнае язычніцкае боства прымае адмоўныя рысы, ператвараючыся ў вядомага ўсім нам чорта. Сустракаюцца такія назвы гарадзішчаў і ўзгоркаў, як *Чортава Гара, Чортаў Гарадзец, Чортаў Човен*. Культавыя камяні маюць назвы: *След Чорта, Чортаў Камень, Чортаў Ступень, Чортава Печ, Чортавы Дучкі, Чортава Грэбля*, азёры, ручаі, балоты, лагчыны і масты завуцца «чортавымі»: *Чортава Акно, Чортава Вока, Чортаў Ручай, Чортава Яма, Чортаў Мост*, інш.

Здаўна бытуюць і найменні *Божы Дар, Божая Хвала, Божы Камень, Божы Слядок, Балваны, Богава Гара, Божы Калодзеж, Бажкоў Лес, Бажніца*, інш. А сакральны дуб каля Ашмян яшчэ ў пачатку XX ст. называўся *Дэвайціс*, што ў перакладзе з літоўскай мовы значыць 'Боства'. Натуральна, з прыняццем хрысціянства язычніцкія багі папераўвасабляліся ў хрысціянскіх святых. Так, Пярун прыняў аблічча святога Іллі, Волас — святога

Паклонны крыж на былой Юр'еўскай прошчы. Вёска Жабін, Салігорскі р-н.

Мікалая, Ярыла — святога Юр'я або Георгія-Пераможца, а язычніцкі абрад Купалле быў прывязаны да св. Іаана (св. Яна). Каля горада Сянно па дарозе на Абольцы ёсць *Ільінская Гара*. 2 жніўня на свята Іллі ўшаноўваецца крыніца ў лесе пад вёскай Стайкі Ушацкага раёна, а ў вёсцы Баяры на Глыбоччыне крыніцы ўжо няма, але фэст, прысвечаны старадаўняму боству, застаўся. Па ўсёй нашай краіне можна сустрэць крыніцы, горы ды камяні-следавікі, якія носяць імя святога Мікалая.

З святым Юр'ем звязаны *Юр'еўскія Горы* каля Віцебска, у Крэве на Смаргоншчыне, па дарозе з Нясвіжа ў Навагрудак, у вёсцы Белавуша Столінскага раёна. Асабліва часта можна сустрэць такія назвы гораў і крыніц, як *Янавы* ці *Святаянскія*, скажам, такія крыніцы ёсць у вёсках Смаляры Барысаўскага раёна, Быстрыца — Астравецкага, Чарневічы і Бабруйшчына — Глыбоцкага. Ёсць возера *Янава*, ручай *Янаўка*, балота *Янкаўшчына* і г. д.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Курган, дзе, паводле легенды, пахаваны волат, в. Лявонцавічы, Мінскі р-н.

Асілкаў легенды найчасцей падаюць як насельнікаў гарадзішчаў. У паданнях яны перакідваюцца камянямі, вялізнымі каменнымі сякерамі або нават жорнамі. У адным з такіх паданняў асілак вялізным молатам раструшчыў аграмадны камень.

Відаць, нашы продкі ўспрымалі волатаў і багатыроў як істот ваяўнічых, бо пазней іх заступілі такія самыя, не менш ваяўнічыя, міфічныя рыцары, разбойнікі, казакі, салдаты. Можна сустрэць такія найменні, як *Магіла Рыцара, Рыцарскі Замак, Казацкая Гара, Казацкі Лес.* Паданні пра разбойнікаў звязаны з узгоркамі, гарадзішчамі і заснаваннем таго ці іншага горада. А жаўнеры ў паданнях (зазвычай з варожага войска) насыпаюць гарадзішчы і курганы ці ботамі, ці шапкамі. Сустракаюцца і мірныя персанажы: пастух, старац, скамарох, каваль — у іх дзейнасці таксама ёсць элемент сакральнасці.

Сярод узгоркаў ёсць *Дзявочая (Дзеўчына) Гара*; сярод гарадзішчаў — *Дзявочыя Гарадкі, Дзявіч-Гара*; сярод камянёў — *Дзявочы Камень, След Дзяўчыны-Лебедзь, След Дзяўчыны-Валатоўны*; сярод азёраў — *Дзявіча-Возера*; сярод крыніц — *Дзявічы Калодзеж, Дзеўчына Крыніца*; сярод курганоў ды могільнікаў — *Дзявочыя Магілы, Дзявочы Курган*; сярод лагчынаў — *Дзеўкін Брод, Дзеўкіна Даліна, Дзявочы Карагод*;

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

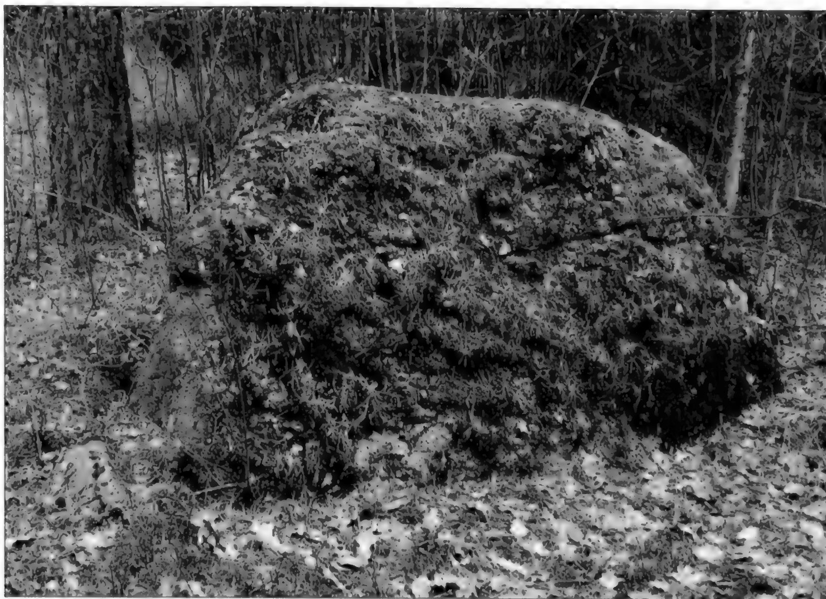

Здань-камень каля в. Смаляры, Барысаўскі р-н.

чынскім раёне. А каля вёскі Хрост у Барысаўскім раёне ёсць у лесе невысокі ўзгорак, на вяршыні якога стаіць стэлападобны камень, на ім высечаны нейкія знакі, а на адным з бакоў можна разгледзець выразны рэльефны крыж. Вакол каменя — круглая пляцоўка, абкладзеная валунамі. У вёсцы Вусце на Браслаўшчыне расказваюць, быццам калісьці там ваявала нейкая баба. А пасля паразы яе войска гналі ажно да самых курганоў, што за ракой. Пры той пераправе затанула шмат і людзей, і коней.

Апроч вобраза Бабы як першапродка, у беларусаў ёсць і мужчынскі персанаж — Дзед. Бываюць найменні *Дзедава Гара, Дзедаў Камень, Дзедавы Магілы, Дзедавы Ямы*. Пра гару Галубец у Гарадоцкім раёне казалі, што можна бачыць, як з яе з'язджае сівы дзед на белым кані і адразу, калі хто спрабуе да яго наблізіцца, знікае.

Этнонімы

За некаторымі аб'ектамі нашага ландшафту, асабліва за курганамі і гарадзішчамі, замацаваліся назвы, якія паходзяць ад іншаэтнічных найменняў. А іншаземцы ў народнай свядомасці заўсёды асацыяваліся з чужым, варожым светам.

Шведская Гара, Ваўкавыск.

Найбольш пашыраныя тыя сюжэты і найменні, якія адсылаюць да вайны 1812 года з французамі, да Паўночнай вайны з шведамі. Прыкладам, у вёсцы Пілаты Шаркаўшчынскага раёна лічаць, што мясцовае гарадзішча насыпалі ў час вайны з французамі. А каля вёскі Воўкаўшчына ў Мёрскім раёне ёсць гара *Французскі Касцёл*, там касцёл нібыта і праваліўся. Гару ў вёсцы Залессе Глыбоцкага раёна, кажуць, таксама насыпалі французы. Асабліва часта з французамі звязваюць курганы: *Французскія Могілкі*, *Французскія Валатоўкі*, *Французскі Склад* і г. д. А ў вёсцы Чарніцы на Лепельшчыне ёсць каменны *Галодны Могільнік*, і мясцовыя жыхары лічаць, быццам там пахаваныя дзве роты французскіх салдат.

У паданнях пра старыя дарогі сказана, што іх «будавалі французы», а каля грэблі яны маглі закапаць золата, ваенны рыштунак ці крамлёўскія багацці. Ёсць паданні пра іх скарбы і каля культавых камянёў, каменных крыжоў. Старую сасну на кургане сярод поля недалёка ад вёскі Узрэчча на Глыбоччыне завуць *Французскай* і вераць, што пад ёй схаваныя скарбы. У вёсцы Івашкавічы Петрыкаўскага раёна пра ўрочышча *Вячэра* бытуе паданне, быццам у 1812 годзе тут разбілі французаў, якраз у час вячэры.

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

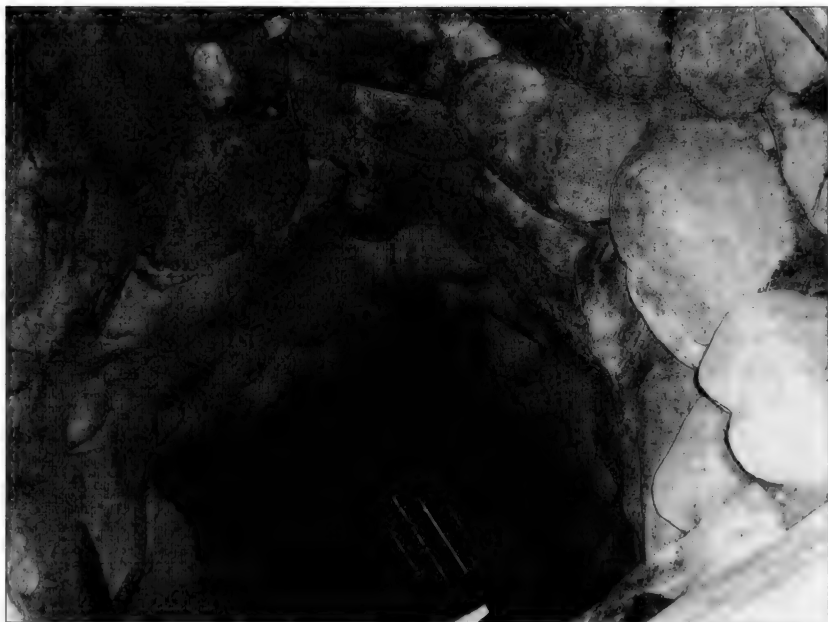

Калодзеж, абкладзены камянямі, в. Чэхі, Мядзельскі р-н.

Наступнік Альгерда, Вітаўт працягваў ранейшую палітыку ў адносінах да Смаленска, Пскова, Ноўтарада, ладзіў ваенныя паходы на гэтыя гарады. Тэрыторыя нашай старажытнай дзяржавы шырылася, Літва рабілася магутным фарпостам на шляху крыжакоў і татараў, стрымлівала бясконцы ціск з боку Маскоўскага княства. Каб умацавацца ў геапалітычнай прасторы таго часу, вялікія князі старажытнай Літвы марылі пра тытул караля. Так, Вітаўт усё жыццё чакаў ад Папы Рымскага пачэснага тытулу, на жаль, гісторыя паставілася да яго мары непрыхільна. Але некалі народы Заходняй Еўропы з удзячнасцю будуць успамінаць, як нашы славутыя і адважныя продкі не прапусцілі на іх землі татарскай навалы, і рускі народ успомніць, што мы прыкрылі іх ад крыжакоў.

Вядома, хто больш прынёс дзяржаве славы і чэсці, той і застаецца галоўным героем у народнай памяці. З імем Вітаўта Вялікага звязаны сакральныя беларускія ўзгоркі, крыніцы, балоты, дрэвы, камяні, але найбольш — дарогі і масты. У сярэдзіне XIX ст. на адным з узгоркаў на Лепельшчыне знайшлі «каменнае блюда». Паводле падання, менавіта на гэтым месцы стаяла лагерам войска вялікага князя Вітаўта. А значыць, даўней тут магла размяшчацца паклонная святыня з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звоноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапаможэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Гарадзішча, дзе, паводле падання, стаяў палац Каралевы Боны, в. Мсцібава, Ваўкавыскі р-н.

кажуць, што, праязджаючы, каралева Бона загадала насыпаць тут гару пад альтанку. І ў мястэчку Радунь Воранаўскага раёна на гарадзішчы нібыта «жыла каралева Бона, але потым яна з'ехала ў Белавежскую Пушчу». Гарадзішча ў Рагачове, паводле падання, завецца *Замак каралевы Боны*. Расказваюць, што даўней там можна было пачуць цудоўныя гукі рога — адсюль назва горада. Пра адно з гарадзішчаў у Ваўкавыскім раёне кажуць, што там таксама некалі стаяў палац «пані Бэні», але яго разбурылі ў час вайны з палякамі. Ад тае пары тут нібыта кожную ноч чуваць енкі і плач, а часам можна ўбачыць і агонь, які пры набліжэнні чалавека раптам знікае.

Замкам каралевы Боны, або *Белым Ковелем*, называюць замак у Смалянах на Аршаншчыне. Кажуць, што там жыла некалі каралева Бона, але ў 1708 г. яго разбурылі рускія войскі. І сёння можна пачуць, што нібыта там на вежы часам з'яўляецца жанчына ў белым адзенні. Мясцовыя жыхары вераць, што гэта і ёсць каралева Бона. У XIX ст. было занатавана цікавае паданне пра Лідскі замак. Расказвалі, як адзін з літоўскіх князёў ажаніўся з польскай нявольніцай і так моцна яе кахаў, што для сваёй абранніцы збудаваў замак і назваў яго *Бона*. На Піншчыне ёсць *Скамарошая Гара*, дзе нібыта праязджала каралева Бона ў

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Каменная арка, дзе быццам праязджаў Пётр I, в. Горка, Дзятлаўскі р-н.

быццам бы тут некалі разбілі войска Карла XII. У час бойкі ў караля збілі шапку. І ўцякаючы, кароль усіх папярэдзіў, што за ёю ён яшчэ вернецца.

Узвядзенне некаторых гарадзішчаў прыпісваецца і Пятру I. Скажам, гарадзішча ў Індуры каля Гродна, паводле аднаго з паданняў, насыпана Пятром Вялікім у час вайны з шведамі. А на гарадзішчы Замачак у вёсцы Івань Слуцкага раёна быццам бы быў стан Пятра Вялікага. Гарадзішча ў мястэчку Копысь на Аршаншчыне называюць *Пятроўскі Вал*. У Мсціслаўскім раёне пра вёску Добрае расказваюць, што раней на гэтым месцы быў горад Матан, які ўшчэнт разбурылі ў час баёў, у якіх удзельнічаў Пётр I. Ва ўсходняй Беларусі ёсць назвы *Каралеўскі Луг* і *Пятроў Луг*. *Каралеўскі Луг* ляжыць на беразе ракі Лабжанкі пад Клімавічамі. Кажуць, там стаялі

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

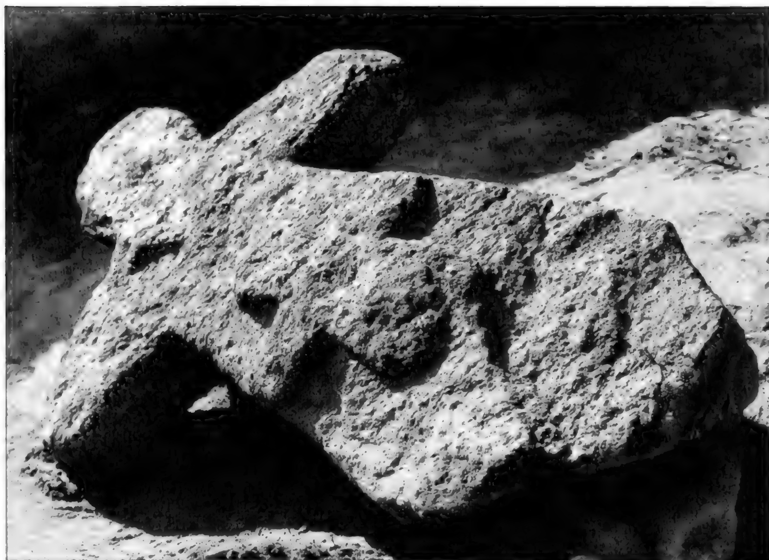

Крыж, які стаяў паміж вёскамі Жары і Даўгінава, Вілейскі р-н.

міфалагічных уяўленнях беларусаў. Часта вобраз расійскай царыцы накладаўся на вобраз хрысціянскай святой Кацярыны або ўбіраў у сябе рысы старажытнага паганскага боства. Таму шмат дзе фігуруе абагулены вобраз царыцы, які склаўся ў выніку кантамінацыі зусім розных персанажаў. Прыкладам, у вёсцы Бяздзедавічы каля Полацка ў XIX ст. было запісана наступнае паданне:

Гэтым краем калісьці валодаў Батура. А як даведалася пра гэта асілак Кацярына, дык пазбірала рускае войска і накіравала яго на польскую рацъ Батуры. Потым разбіла рэшткі палякаў і пагнала іх у Дзвіну.

Але большасць паданняў пра Кацярыну звязана з гарадзішчамі і старымі шляхамі. Звычайна расказваецца, што на гарадзішчах царыца адпачывае, а часам і абедае. Царыца «адпачывала» на гарадзішчах у вёсках Шчаткава і Міхалёва на Бабруйшчыне, Язна — Мёрскага раёна, Крынічка (былыя Пупелічы) — Барысаўскага і г. д. У Міхалёве расказваюць, быццам на гарадзішчы царыца згубіла залатую лыжку. У Жораўцы Пухавіцкага раёна на гарадзішчы Акоп, кажуць, у час вайны абедала Кацярына II. Але ёй перашкодзіла варожае войска, якое пачало наступаць. Уцякаючы, царыца не паспела захапіць з сабою посуд. Таму два вазы срэбнага і залатога

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звоноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Талеркавы камень каля в. Язна, Мёрскі р-н, тут, паводле падання, абедаў Напалеон.

«Абедаў» Напалеон і на каменным крыжы каля вёскі Вітунічы ў Докшыцкім раёне. Праўда, паводле больш ранняга варыянта падання, «абедаў» на крыжы ўжо Стэфан Баторый.

З Напалеонам трэба звязваць і паданне пра камень у вёсцы Вярэйцы Асіповіцкага раёна. У 1920-ыя гады яго называлі *Камень з знакамі*. Паводле падання, праз гэтую мясцовасць праходзіў французскі генерал з войскам. Ён заўважыў камень, ударыў яго шабляй і сказаў, што калі камень разаб'ецца, то быць яму ў Маскве. Ад удару камень разляцеўся на дванаццаць частак. На памяць пра гэта генерал і выбіў на камені нейкія знакі.

У вёсцы Цілеўцы Браслаўскага раёна з гарой Замак звязваецца паданне, паводле якога там «за вайной з Напалеонам быў лагер Сапегава войска». Курганы недалёка ад Гарбацэвічаў на Бабруйшчыне лічацца рэшткамі напалеонаўскіх войнаў, а ў Аздзяцічах на Барысаўшчыне — рэшткамі напалеонаўскага адступлення.

Ёсць і Напалеонаўскія дарогі. Прыкладам, з мястэчка Камень на Лепельшчыне ў мястэчка Бачэйкава і з Пухавіч у мястэчка Свіслач. У наваколлі вёскі Бяларучы на мяжы Мін-

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Камяні-Быкі, в. Мсціж, Барысаўскі р-н.

Князі, героі і простыя людзі

У міфалогіі ландшафту адбіліся імёны розных гістарычных асобаў. На жаль, пра першых беларускіх князёў і княгіняў захавалася вельмі мала паданняў. Так, на возеры Дрыса ў Расонскім раёне на паўвыспе каля вёскі Перавоз ёсць *Рагнедзін Курган*, які яшчэ называюць *Гара Рагвалода і Рагнеды*. Згодна з паданнем, на гэтай гары ўдарам каменнай сякеры некалі быў забіты князь Рагвалод. Потым тут пахавалі і княгіню Рагнеду (Агнеду, Ягнеду). Паводле іншай версіі, на гары стаялі харомы, дзе ў няволі тамілася Рагнеда, а потым там і памерла. Адно з паданняў сцвярджае, што ўзгорак насыпаны над забітымі ў нейкай бойцы Рагвалодам і Рагнедай. Кажуць, што напярэдадні вайны з гары на белым кані з'язджае магутны вершнік у даспехах.

Рагвалод — першы вядомы нам полацкі князь. У 980 годзе яго забіў кіеўскі князь Уладзімір Святаславіч. Вядома таксама, што Рагвалод быў варагам — пра гэта сведчыць летапіс: «Рагвалод прыйшоў з-за мора і трымаў уладу сваю ў Полац-

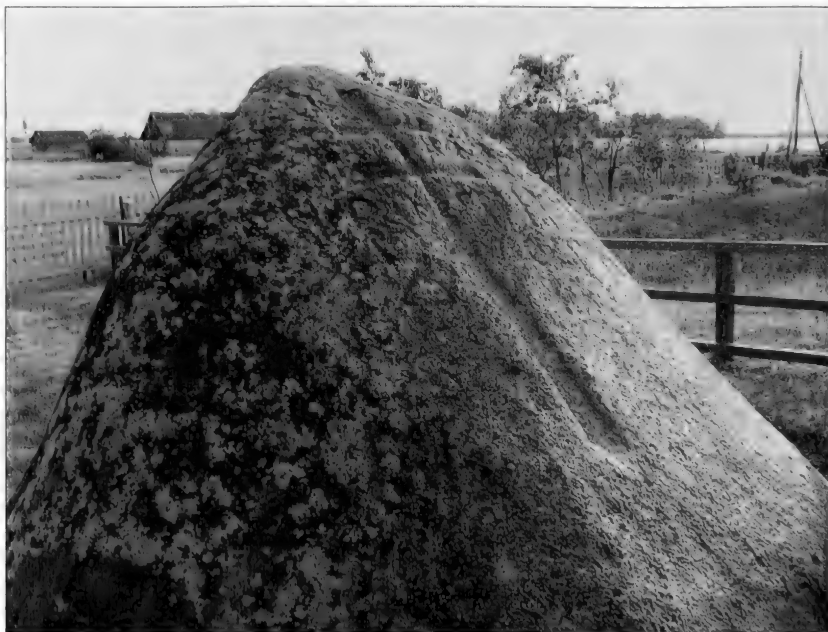

Камень Варацішын-хрэст, в. Камена, Вілейскі р-н.

ку». Яго скандынаўскае імя Рагнвалдр асімілявася як Рагвалод, што дало народную этымалогію «ўладар рога». Рог жа ў старажытнай беларускай культуры лічыўся сімвалам пладнасці і багацця. Таму насельніцтва Полацкага княства прыпісвала князю ўтрыманне народнага дабрабыту і багацця.

Яшчэ ў канцы XIX ст. у Заслаўі пад Мінскам існавалі старыя могілкі, якія раней называліся *Манастыршчына*. Расказвалі, тут даўней стаяў манастыр, заснаваны самой Рагнедай. Каля Заслаўя было возера *Рагнедзь* і *Рагнедзіны Лясы*, а адзін з узгоркаў да нашага часу захаваў назву *Магіла Рагнеды*. З імем Рагнеды звязана і замчышча ў вёсцы Гарадок Маладзечанскага раёна.

З кіеўскім князем Уладзімірам звязана паданне пра гарадзішча Замак у вёсцы Панізоўе на Лагойшчыне. Лічылася, што некалі там жылі «сыны князя Уладзіміра, разбітыя ў бойцы князем Ягайлам».

Фігуруе ў паданнях і летапісны князь Тур, якога частка гісторыкаў лічыць выхадцам з Скандынавіі, а частка — славянінам. Гэтаму легендарнаму князю прыпісваецца заснаванне горада Турава. Там жа ёсць і старажытная студня, якая носіць

Камень «Ценям Касцюшкі», в. Залессе, Смаргонскі р-н.

імя князя Тура. У сярэдзіне XIX ст. у Тураве расказвалі, што нібыта на гарадскіх могілках «пахаваны тураўскі князь Вячаслаў Уладзіміравіч». Насамрэч гэтае імя насіў сын Уладзіміра Манамаха, і пахаваны ён быў у кіеўскім Сафійскім саборы.

Сустракаюцца паданні і пра ландшафтныя аб'екты, дзе фігуруе княгіня Вольга. Каля мястэчка Друя ў Браслаўскім раёне недалёка ад Заходняй Дзвіны ляжыць невялікае азярцо *Вальжанка*, або *Ольжанка*, дзе, паводле падання, княгіня Вольга хрысціла людзей. На Дзвіне даволі вялікі востраў завецца *Вальжанскі* (*Ольжанскі, Ольгін*), на ім тая ж княгіня быццам бы некалі заклала храм Прэабражэння Госпадава. Пазнейшая назва вострава — *Ксяндзоўскі*. Дарэчы, пра старажытны Віцебск ёсць даволі шмат паданняў, дзе таксама фігуруе ваяўнічая княгіня Вольга. Расказваецца, як княгіня, вяртаючыся з пахода на яцвягаў, пабудавала на месцы цяперашняга Віцебска два замкі і дзве каменныя царквы. Тут яна нібыта пражыла два гады, а потым вярнулася ў Кіеў. Існуе паданне і пра тое, як княгіня Вольга сама паклала камень у падмурак храма Дабравешчання — гэтым быў заснаваны Віцебск.

З князёў Вялікага Княства Літоўскага, апроч Вітаўта і Альгерда, у назвах сакральных аб'ектаў Беларусі фігуруюць і

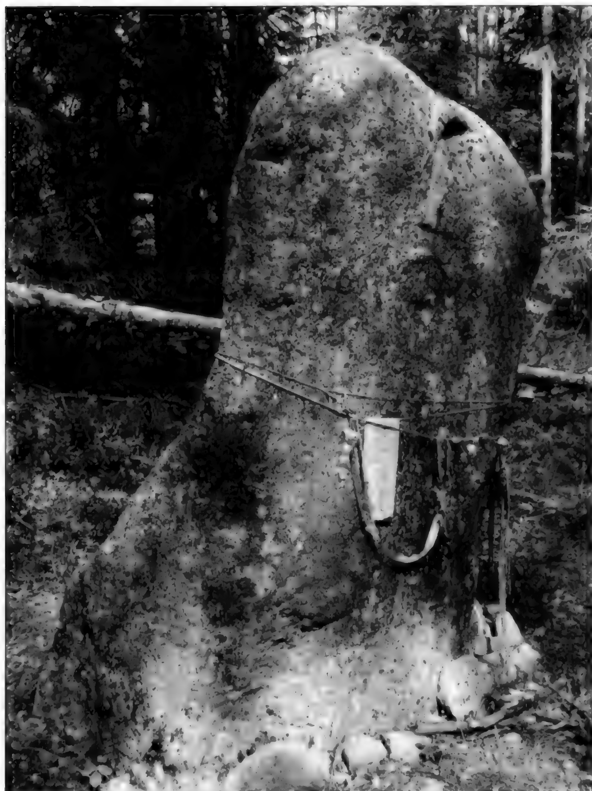

Камень Сцяпан, або Сцёп-камень, стаіць паміж вёскамі Краснікі і Баяры, Докшыцкі р-н.

такія імёны, як *Міндоўг* (Навагрудак, Крэва, Пінск), *Войшалк* (Пінск), *Даўмонт* (гарадзішча ў Свіры на Мядзельшчыне), *Ягайла* (замчышча каля Ваўкавыска). Пра гарадзішча пад Барунамі на Ашмяншчыне расказваюць, быццам на яго месцы быў замак Вітаўтавай жонкі Юліі Альшанскай.

Увайшлі ў нашую мікратапаніміку і імёны адвечных ворагаў ды захопнікаў, з якімі нашы продкі вялі бясконцыя войны. Вядома, што ваяўнічае Вялікае Княства Літоўскае цягам некалькіх стагоддзяў ваявала з не менш магутным і ваяўнічым Маскоўскім княствам. Асабліва запомнілася нашым продкам і адбілася ў геаграфічных назвах імя такога рускага цара, як Іван Жахлівы (Грозны), цара, празванага так за сваю жорсткасць і нецярпімасць. Ягоныя войскі не раз праходзілі па нашых землях, прыносячы спусташэнне і заняпад. Паводле народных аповедаў, у вёсцы Зябкі Верхнядзвінскага раёна на мясцовай гары ў час сваіх лівонскіх і польскіх паходаў «адпачываў» Іван Жахлівы. «Адпачываў» ён і ў былым

Рэшткі дуба Міцкевіча, в. Варонча, Карэліцкі р-н.

мястэчку Грозава Капыльскага раёна, толькі ўжо пад дубам. А ў Домжарыцах Лепельскага раёна на месцы цяперашніх курганоў, паводле легенды, некалі быў «лагер рускага войска пад кіраўніцтвам цара Івана Жахлівага».

Успамінаюцца ў паданнях нават і імёны татарскіх захопнікаў, такіх як Чынгізхан і Батый. Так, у XIX ст. каля вёскі Казялужа ў Хойніцкім раёне мясцовыя курганы лічыліся «магіламі з часоў нашэсця хана Батыя», а каля вёскі Еўлічы на Случчыне — «месцамі баёў шведаў, французаў і Чынгізхана».

З выдатных гістарычных асобаў у паданнях згадваецца і Тадэвуш Касцюшка. Прыкладам, у вёсцы Сітцы Докшыцкага раёна пад дубам некалі «адпачываў Тадэвуш Касцюшка».

Дарэчы, вельмі пашыраны і такія паданні пра прыродныя аб'екты нашай Бацькаўшчыны, дзе фігуруюць міфічныя князі і княгіні, каралі і каралевы, цары і царыцы без імёнаў. Так, у вёсках Хабовічы Кобрынскага раёна, Чудзін — Ганцавіцкага ёсць *Княжыя Горы. Княгініна Гара* зафіксавана

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераставалі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці*. На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!»*. Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія*, іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звакоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул пераcталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі звaноў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці*. На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!»*. Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм правальўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку ХХ ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку ХХ ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку ХХ ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтульні душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліласся, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым праваліласся. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там праваліласся царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці*. На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!»*. Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і праваліласся, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку ХХ ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтульки душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы зніклі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапаможэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Вялікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

Полацкага раёна, Навасёлкі — Маладзечанскага, Воўкаўшчына — Мёрскага, інш. Часам кажуць, што пасля таго як храм праваліўся, з-пад зямлі чуваць званы і царкоўны спеў, а на паверхню на храмавыя святы выходзяць царскія вароты. Так, у вёсцы Паўлавічы на рацэ Ракцянцы каля Клімавіч на гарыгарадзішчы некалі, згодна з паданнем, стаяла царква і правалілася, бо, маўляў, *дзяўчаты ў раўкох каля гары дазвалялі сабе непрыстойнасці.* На пачатку XX ст. сяляне лічылі гару святой і сцвярджалі, нібыта ў Велікодную ноч з-пад зямлі даносяцца гукі званоў. А ад старых людзей можна было пачуць, быццам даўней гэтая гара служыла месцам паганскіх ігрышчаў.

У вёсцы Дабрынёва каля Лагойска пра высокую гару было запісана паданне, нібыта на ёй некалі стаяла царква, а потым правалілася. З-пад зямлі можна было пачуць гукі званоў. Каля падэшвы гары цёк ручай, цераз які ішоў масток. Казалі, часам ля мастка бачылі, адпачываў салдат, а побач сядзеў сабака і стаяў поўны воз грошай. Кожнаму, хто праходзіў праз масток, салдат прапаноўваў аддаць тры душы, а за гэта абяцаў воз грошай. Але ніхто не мог гэтага зрабіць, бо не меў гэтулькі душ. Тады салдат, сабака і грошы знікалі, а потым і наогул перасталі з'яўляцца.

У вёсцы Саннікі Дзятлаўскага раёна пра гару Талерка таксама расказваюць, нібыта там правалілася царква. Памяць пра яе захавала ў народзе паданне, дзе апавядаецца пра жанчыну, якая на вяршыні гары мелася памаліцца Богу і паскардзіцца яму на сваё цяжкое жыццё. Раптам убачыла, як з'явіўся ланцуг, канцы якога хаваліся ў зямлі. Жанчына стала цягнуць за гэты ланцуг, аж пакуль не паказаўся вялікі цяжкі крыж, але выцягнуць яго цалкам у яе не было сіл. Сялянка надумала паклікаць каго-колечы на помач і закрычала: *«Людцы, дапамажэце мне выцягнуць мой крыж!».* Толькі яна гэта прамовіла, як зніклі і крыж, і ланцуг.

Маркерамі колішніх капішчаў служаць узгоркі з назвамі, якія паходзяць ужо з хрысціянскіх часоў ад назваў храмаў. Гэта *Юр'еўскія, Янаўскія, Троіцкія,* іншыя горы. Лучнасць са святым Георгіем, або Юр'ем, кажа нам пра рэлікты старажытных аграрных культаў, якія чыніліся на гарах з такой назвай. На Юр'евай Гары ў Віцебску некалі стаяла царква святога Георгія, а з-пад гары выцякала святая крыніца, над якой збудавалі капліцу. У дзень святога Георгія, а таксама Барыса і Глеба тут адбываліся фэсты. Каля вёсак Асташын Карэліцкага раёна і Крэва Смаргонскага захаваліся горкі з

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)
Д85

У кнізе выкарыстаны фотаздымкі
Людмілы ДУЧЫЦ, Ірыны КЛІМКОВІЧ, Ігара ГАТАЛЬСКАГА, Валерыя ВІНАКУРАВА, Алены ЖДАНОЎСКАЙ, Марыі ІГНАЦЕНКА, Аляксандра ЗАЙЦАВА, Юрася УНУКОВІЧА, Міколы КРЫВАЛЬЦЭВІЧА, Дайвы ВАЙТКЯВІЧЭНЕ

Аўтары выказваюць падзяку Юрасю ПАЦЮПУ за першую рэдактуру тэксту і літаратурную апрацоўку паданняў

Дучыц, Л. У.
Д85 Сакральная геаграфія Беларусі / Людміла Дучыц, Ірына Клімковіч. — Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. — 384 с. : іл.

ISBN 978-985-6941-85-9.

Кніга з'яўляецца адной з першых спроб у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваную нашымі продкамі ў легендах і паданнях, геаграфічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя падчас археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцый, размеркаваць па раздзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.
Для шырокага кола чытачоў.

УДК 398:913(476)
ББК 82.3(4Беи)

ISBN 978-985-6941-85-9

Навукова-папулярнае выданне

ДУЧЫЦ Людміла Уладзіміраўна
КЛІМКОВІЧ Ірына Яўгенаўна

САКРАЛЬНАЯ ГЕАГРАФІЯ БЕЛАРУСІ

Рэдактар *А. А. Карп*
Мастак *А. А. Жданоўская*
Камп'ютарная вёрстка *Л. В. Касцюкевіч*
Стыльрэдактар *А. А. Карп*

Падпісана ў друк 18.02.2011. Фармат 60×90 1/16.
Папера афсетная. Афсетны друк.
Ум. друк. арк. 24,0. Ул.-выд. арк. 21,59.
Тыраж 1100 экз. Заказ 492 .

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Літаратура і Мастацтва».
ЛИ 02330/0494044 ад 03.02.2009.
Вул. Захарава, 19, 220034, г. Мінск.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«Выдавецтва "Беларускі Дом друку"».
ЛП 02330/0494179 ад 03.04.2009.
Пр. Незалежнасці, 79, 220013, г. Мінск.

Людміла Дучыц
Ірына Клімковіч

Сакральная геаграфія Беларусі

Мінск
«Літаратура і Мастацтва»
2011

Душа Беларусі — у паданнях і легендах, створаных прадзедамі і з глыбокай верай перададзеных нашчадкам. Гэта нацыянальнае багацце, якое немагчыма поўна выявіць ані ў архівах, ані падчас археалагічных раскопак. Паданні і легенды тлумачаць карціну свету, у міфічных вобразах малююць наш непаўторны ландшафт. І нават сёння іх можна пачуць ад тых, хто захаваў у сваёй памяці старажытныя расповеды продкаў.

Аўтары «Сакральнай геаграфіі Беларусі» больш за дзесяць гадоў вандруюць па Радзіме, наведваюцца ў самыя патаемныя яе куточкі, даследуюць апетыя ў міфах і паданнях сакральныя мясціны. Дзякуючы гэтым падарожжам і з'явілася на свет кніга, якую вы трымаеце ў руках.

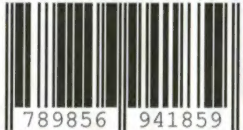
ISBN 978-985-6941-85-9
9 789856 941859